

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

**HURÛFÂT DEFTERLERİ IŞIĞINDA
GÖCÎ-Yİ KEBÎR KAZÂSI**

Özlem CEYHAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Yusuf KÜÇÜKDAĞ

KONYA 2011

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Özlem CEYHAN
	Numarası	085214031002
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İlköğretim / Sosyal Bilgiler Öğretmenliği
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
	Tezin Adı	HURÛFÂT DEFTERLERİ IŞIĞINDA GÖCÎ-Yİ KEBÎR KAZÂSI

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Özlem CEYHAN

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Özlem CEYHAN
	Numarası	085214031002
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İlköğretim / Sosyal Bilgiler Öğretmenliği
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Yusuf KÜÇÜKDAĞ
	Tezin Adı	HURÛFÂT DEFTERLERİ IŞIĞINDA GÖCÎ-Yİ KEBÎR KAZÂSI

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan “HURÛFÂT DEFTERLERİ IŞIĞINDA GÖCÎ-Yİ KEBÎR KAZÂSI” başlıklı bu çalışma 07/11/2011 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı	Danışman ve Üyeler
Prof. Dr. Yusuf KÜÇÜKDAĞ	
Prof. Dr. Hacı Ahmet ÖZDEMİR	
Yrd. Doç. Dr. Recep BOZYİĞİT	

İmza

(Handwritten signatures of Prof. Dr. Yusuf Küçükdağ, Prof. Dr. Hacı Ahmet Özdemir, and Yrd. Doç. Dr. Recep Bozyiğit)

ÖN SÖZ

Yüzyıllar boyunca geniş bir coğrafyaya da hâkim olduğu milletleri yüz yıllarca bir arada tutmayı başaran Osmanlı Devleti'nin uzun ömürlü olmasının arkasında sadece askerî nedenler değil; sosyal ve kültürel gelişmeler ile eğitim ve öğretim alanında yapmış olduğu hizmetler bulunmaktadır. Çünkü kuruluşundan itibaren sosyal devlet anlayışına uygun olarak en küçük birimine kadar her bölgeyi cami, mescit, han, hamam, gibi sosyal tesislerle; mektep zaviye, tekke ve medrese gibi eğitim kurumları ile donatmıştır. Bu sayede bölgeyi sınırları içinde bulunan yerleri imar edip, Türkleştirip İslamlaştırmıştır. Yapılanları ise kayıt altına almayı da ihmal etmemiştir. Vakıflarla ilgili bilgiler *Hurufât Defterleri*'ne kaydedilmiştir.

Vakıf, İslam kültüründe hayat bulmuş hayır müessesesidir. Kişinin sahip olduğu, ekonomik değeri olan menkul veya gayrimenkul malını herhangi bir karşılık beklemezsizin insanların ihtiyaçlarının görülmesi için bağışlamasıdır. İslâm toplumlarında bazıları bugün dahi ayakta olan birçok kurumun inşasında vakıfların rolü vardır.

Türkler, İslamiyet'i kabul ettikten sonra vakıf kurumuna sahip çıkmış ve daha ileri seviyeye taşımışlardır. Osmanlı'da da toplumsal alanda dikkati en çok çeken kurumların başında vakıf gelmiş ve toplumsal dayanışmanın vazgeçilmez bir unsuru olmuştur. Vakfedilen gayrimenkul malı veya nakdin tasarrufuna veya vakıf gelirleri sonucu inşa edilen çeşitli sosyal nitelikli yapılara görevliler tayin edilmiştir. Bunların görevlerine atanması ile ilgili kayıt tutulmaya başlanmıştır. Bunun sonucu olarak her kaza için ayrı ayrı olmak üzere *Hurufât Defterleri* hazırlanmıştır.

Son yıllarda şehir tarihine olan ilginin artması araştırma konumu şehir tarihinden seçmemde etkili oldu. Bu düşünce ile Göci-yi Kebir Kazası'nı araştırma konusu olarak belirledik. *Hurufât Defterleri* ışığında (1102- 1244) / (1691- 1829) tarihleri arasında kayıtlar gözden geçirildi. Bu defterler kurumlar ve kurumlara atanan görevliler, tarihleri ile kaydedilmiştir. 556 numaralı defterden başlanarak 1141 numaralı deftere kadar 21 defter incelendi. 57 varakta Göci-yi Kebir'e ait kayıtlar tespit edildi. Ancak başka büyük kazalara göre bu defterlere çok az sayıda berat özeti kaydedilmiştir. Ayrıca aynı kaza ile ilgili Başbakanlık Arşivi'ndeki bazı vakıf tasnifleri taranmış; KŞS'lerinden az da olsa belge alınmıştır.

Araştırmada faydalanılan asıl kaynak *Hurufâût Defterleri* olduğu için tezin ismi de “*Hurufât Defterleri Iřıĝında Gôci-yi Kebir Kazası*” olarak belirlenmiştir. *Hurufât Defterleri*’nin yanında Şehir tarihi ile ilgili kaynak ve tezlerden de faydalanılmıştır. Tez içerik olarak Gôci-yi Kebir Kazası ile adı geçen kazaya baĝlı karyeleri içermektedir.

Tez; ônsôz, içindekiler ve girişten sonra üç bôlüm, sonuç kaynakça ve eklerden meydana gelmektedir. Giriş bôlümünde kaynakların deĝerlendirmesi yapılmıştır. Birinci bôlümde; Gôci-yi Kebir Kazasının coĝrafi konumu, yûzey Şekilleri, iklim ve bitki örtüsü ve tarihçesi birinci bôlümde; Gôci-yi Kebir Kazası’na ait vakıf görevlileri, dinî yapılar, ikinci bôlümde; ticari ve sosyal yapılar eĝitim kurumları üçüncü bôlümde incelenmiştir. Sonuç bôlümünde de genel bir yargıya varılarak deĝerlendirme yapılmıştır. Ekler kısmında ise kazaya ait birtakım belgeler ôrnek olarak sunulmuştur.

Vakıflar Genel Mûdûrlüĝü’ndeki *Hurufât Defterleri* ve Başbakanlık Osmanlı Arşivi’ndeki belgelerle tanışmama vesile olan; araştırmamızda bizi teşvik eden ve rehberlik yaparak yetiştiren; danışman Hocam Sayın Prof. Dr. Yusuf KÜÇÜKDAĝ’a teşekkür ederim.

Ôzlem CEYHAN

Konya 2011

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Özlem CEYHAN
	Numarası	085214031002
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İlköğretim / Sosyal Bilgiler Öğretmenliği
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Yusuf KÜÇÜKDAĞ
	Tezin Adı	HURUFÂT DEFTERLERİ IŞIĞINDA GÖCİ-Yİ KEBİR KAZASI

ÖZET

Sınırları çok geniş bir coğrafyaya ulaşmış olan Osmanlı Devleti sadece toprak kazanmakla kalmamış, bu topraklardaki milletleri de uzun yıllar bir arada tutabilmiştir. Devletlerin uzun ömürlü olmalarının arkasında yalnızca askeri nedenler değil; sosyal ve kültürel gelişmeler ile eğitim ve öğretim alanında yapmış olduğu hizmetler de bulunmaktadır. Bu politikayı çok iyi bilen Osmanlı Devleti de yönetiminde bulunan en küçük birime kadar her bölgeyi cami, mescit, han, hamam gibi sosyal tesislerle; mektep, zaviye, tekke ve medrese gibi eğitim kurumları ile donatmış ve bu kurumların işleyişini de takip edebilmiştir. Günümüzde Osmanlı'nın bu kurumları hakkındaki bir takım bilgilere *Hurufât Defterleri* sayesinde ulaşmak mümkündür. Tezin konusu Beyşehir Sancağı'na bağlı Göci-yi Kebir Kazası'nın XVII. ve XVIII. yüzyıllarda sosyal, kültürel, eğitim öğretim ve ekonomik hayatının incelenmesidir.

Osmanlı Türkçesine olan ilginin azlığı ve bunun yanında şehir tarihçiliğine verilen önemde artması bizi böyle bir araştırma yapmaya sevk etmiştir. Bu düşünce ile Göci-yi Kebir Kazası'nı araştırma konusu olarak belirledik. Göci-yi Kebir Kazası'nın sosyal tarihi üzerine açıklamalar yapılırken, *Hurufât Defterleri* ışığında yörenin dinî görevlileri ve eğitimcileri üzerinde durularak vakıf görevlilerine de değinilecektir.

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Özlem CEYHAN
	Numarası	085214031002
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İlköğretim / Sosyal Bilgiler Öğretmenliği
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Yusuf KÜÇÜKDAĞ
	Tezin İngilizce Adı	GOCÎ-Yİ KEBÎR ACCIDENT IN THE LIGHT HURUFÂT NOTEBOOKS

SUMMARY

Ottoman state, whose borders reached so large geographical lands, not only gained lands from other nations but also kept together these people on the same land so many years. To have the long life for the states, there are not only military reasons but also social and cultural development sand facilities or ministrations on the area of education. Ottoman state, which knows this politics very well, constructed everywhere of its land from the city centres to the small governing points with so many social recreational facilities and educational institutions such as mosques, masjids, Hans, Hammams and mekteps, madrasahs, zaviyes, tekkes and also supervened or arranged these constructions working. Today, it is possible to reach the some informations about these Ottoman's institutions thanks to *Hurufat Notebooks*. The thesis subject is studying social, cultural, educational and economical life of Göçi-yi Kebir dictrict in the centuries XVII-XIX.

Because of the shortfall interest to Ottoman Turkish and the increasing importance to the city historiography, we decided to study on the history of Göçi-yi Kebir with this kind of sucject. Meanwhile the explanations are being given on the social history of Göçi-yi Kebir, thanks to *Hurufat Notebooks*, the informations are going to be given not only on the religious officials and the educators but also Waqf officials.

KISALTMALAR

Bk.	: Bakınız
BOA.	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C. Ev	: Cevdet Evkaf
Çev.	: Çeviren
DİA.	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
DN	: Dosya No
Ed.	: Editör
GN	: Gömlek No
H.	: Hicri
Haz.	: Hazırlayan
Hz.	: Hazreti
İA.	: İslâm Ansiklopedisi
KŞS	: Konya Şer'ıye Sicili
M.	: Miladi
m.	: Metre
MEB.	: Milli Eğitim Bakanlığı
MÖ.	: Milattan Önce
MS.	: Milattan Sonra
s.	: sayfa
S.	: Sayı
SÜSBE.	: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
TTK.	: Türk Tarih Kurumu
VAD	: Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi Defteri
VGM.	: Vakıflar Genel Müdürlüğü
Vr.	: Varak
Yay.	: Yayınlayan

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	i
YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU.....	ii
ÖN SÖZ	iii
KISALTMALAR.....	vii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar VE HARİTALAR LİSTESİ	xii
FOTOĞRAFLAR – ÇİZİMLER LİSTESİ	xiii

GİRİŞ	1
I. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı	1
II. Araştırmanın Yöntemi.....	2
III. Araştırmanın Kaynakları.....	2
III. I. Göçü-yi Kebir Kazası Hurufât Defterleri	2
III. II. Başbakanlık Osmanlı Arşivi.....	4

BİRİNCİ BÖLÜM

GÖÇÜ-Yİ KEBİR'İN KAZASI'NIN TARİHÇESİ VE

COĞRAFİ DURUMU

1.1. TARİHÇESİ.....	5
1.1.2. Adının Kaynağı	6
1.2. COĞRAFİ DURUMU	6
1.2.1. Coğrafi Konumu Sınırları ve Köyleri.....	7
1.2.2. Jeolojisi ve Jeomorfolojisi.....	8
1.2.3. İklimi ve Bitki Örtüsü.....	9

İKİNCİ BÖLÜM
GÖÇİ-Yİ KEBİR KAZASI'NDAKİ VAKIF VE
DİN GÖREVLİLERİ

2.1. GÖÇİ-Yİ KEBİR'DEKİ KAZA GÖREVLİLERİ.....	12
2.1.1. Kadı	12
2.1.2. Naip	15
2.2. GÖÇİ-Yİ KEBİR'DEKİ VAKIF GÖREVLİLERİ.....	15
2.2.1. Müteveli	16
2.2.2. Nazır	17
2.3. GÖÇİ-Yİ KEBİR KAZASI'NDAKİ DİN HİZMETLERİNDE ÇALIŞANLAR	18
2.3.1. İmam.....	18
2.3.2. Hatip	21
2.3.3. Müezzin	22
2.3.5. Tekkenişin	23
2.3.6. Zaviyedar.....	23
2.4. GÖÇİ-Yİ KEBİR KAZASI'NDAKİ VAKIF KURUMLARINDA YARDIMCI HİZMETLERDE ÇALIŞAN GÖREVLİLER.....	25
2.4.1. Ferraş	25
2.4.2. Kayyım	25

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GÖÇİ-Yİ KEBİR KAZASI'NDAKİ DİNİ YAPILAR

3.1. CAMİ.....	27
3.1.1. Göçi-yi Kebir Kazası'ndaki Camiler.....	28
3.1.1.1. Avşar Köyü'ndeki Camiler.....	28
3.1.1.1.a. Hacı Musa Camii.....	29
3.1.1.1.b. Hızır Paşa Camii.....	30
3.1.1.2. Bükçe Köyü Camii.....	30
3.1.1.3. Çavuş Köyü Camii.....	31
3.1.1.4. Çiçekler Köyü Camii.....	32
3.1.1.5. Fasıllar Köyü Camii.....	33
3.1.1.6. Hüssün Köyü Camii.....	34
3.1.1.7. Homa-yı Sagir Köyü'ndeki Nureddin Dede Camii.....	35
3.1.1.7.a. Nureddin Dede Camii.....	36
3.1.1.8. Homayı Kebir Köyü Camii.....	37
3.1.1.9. Karacaviran Köyü Camii.....	37
3.1.1.10. Karahisar Köyü Eşrefzade Camii.....	38
3.1.1.11. Kozlu Köyü Hacı Muslu Camii.....	40
3.1.1.12. Rumdiğin Köyü Camii.....	41
3.1.1.13. Saraycık Köyü'ndeki Cami.....	41
3.1.1.13.a. Osman Ağa Camii.....	42
3.1.1.14. Şeyh Hasan Köyü Mehmed Ağa Camii.....	42
3.1.1.15. Yatağan Köyü Yatağan Köyü Camii.....	42
3.1.1.16. Yalasun Köyü Hacı Ali Camii.....	43
3.2. GÖÇİ-Yİ KEBİR KAZASI'NDAKİ MESCİTLER.....	44
3.2.1. Mescit.....	44
3.2.2. Homa-yı Sagir Köyü'ndeki Hacı Davud Mescidi.....	45
3.2.3. Saraycık Köyü Mescidi.....	45

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM**GÖÇİ-Yİ KEBİR KAZASI'NDAKİ TASAVVUF YAPILARI**

4.1. GÖÇİ-Yİ KEBİR KAZASI'NDAKİ TEKKELER.....	46
4.1.1. Tekke.....	46
4.1.2. Şeyh Hasan Köyü Hasan Şeyh Tekkesi	46
4.1.3. Yalasun Köyü Ayan Tekkesi.....	47
4.2. GÖÇİ-Yİ KEBİR KAZASI'NDAKİ ZAVİYELER.....	47
4.2.1. Zaviye.....	47
4.2.2. Çiçekler Köyü Şeyh Hamza Zaviyesi	47
4.2.3. Karahisar Köyü Hacı İlyas Zaviyesi	48
4.2.4. Karacaviran Köyü Karamanoğlu Osman Zaviyesi.....	49
4.2.5. Yatağan Köyü Yatağan Mürsel Zaviyesi	49
4.3. GÖÇİ-Yİ KEBİR KAZASI'NDAKİ MEZRALAR	52
4.3.1. Mezra.....	52
4.3.2. Yalasun Köyü Aslan Hoca Mezrası	52
4.3.3. Yatağan Mürsel Köyü Yatağan Mürsel Mezrası.....	52
4.3.4. Yalasun Köyü Otlakan Mezrası	52
SONUÇ.....	54
KAYNAKLAR	56
EKLER.....	63
ÖZGEÇMİŞ.....	88

TABLolar VE HARİTALAR LİSTESİ

Tablo 1: Padişahların Saltanat Yılları ve Beratların Düzenlenme Tarihleri.....	3
Tablo 2: 1864'ten sonra Göçü nahiyesine bağlı köyler	8
Tablo 3: Göçü-yi Kebir Kazası'nın Bulunduğu Mevkide Yıllık Ortalama Sıcaklığın Aylara Göre Dağılışı.....	10
Tablo 4: Göçü-yi Kebir Kazası'nın Bulunduğu Mevkide Yıllık Ortalama Nem ve Yağışın Aylara Göre Dağılışı.....	11
Harita 1: 1584 Yılında Beyşehir Livası (Erdoğan, 1998: 320).	63
Harita 2: Osmanlı Devleti Dönemi'nde Anadolu'nun ticaret yolları	64

FOTOĞRAFLAR – ÇİZİMLER LİSTESİ

Fotoğraf 1: Saraycık Köyü'nden bir görünüm.....	64
Fotoğraf 2: Bükçe Köyü Camii.....	65
Fotoğraf 3: Bükçe Köyü'nden bir görünüm.	65
Fotoğraf 4: Çavuş Köyü'nden bir görünüm.....	66
Fotoğraf 5: Hüseyinler Köyü'nden bir görünüm.	66
Fotoğraf 6: Hüseyinler Köyü Camii.	67
Fotoğraf 7: Kozlu Köyü Camii, (solda minarenin yıkılmış durumu; sağda ise 1988 yılında ki onarından sonraki hali).	67
Fotoğraf 8: Yalasan/ Yazıyurdu Köyü'nden bir görünüm.....	68
Fotoğraf 9: Çiçekler Köyü Camii.	68
Fotoğraf 10: Çiçekler Köyü Camii minberi.....	69
Fotoğraf 11: Çiçekler Köyü Camii'nin tavan süslemesi.....	69
Fotoğraf 12: Çiçekler Köyü Camii'nin içinden bir görünüm.	70
Fotoğraf 13: Çiçekler Köyü Camii'nin yanındaki tarihi çeşme.....	70
Fotoğraf 14: Fasıllar Köyü'ndeki Hititlere ait Lukyanus (At Kaya) Anıtı.	71
Fotoğraf 15: Hititlere ait Fasıllar Anıtı (Kurt Beşiği).....	71
Fotoğraf 16: Fasıllar Köyü'nden bir görünüm.....	72
Fotoğraf 17: Fasıllar Köyü Camii'nin girişindeki kitabe.....	72
Fotoğraf 18: Fasıllar Köyü Camii'nin minberi.....	73
Fotoğraf 19: Fasıllar Köyü Camii.....	74
Fotoğraf 20: Büyük Homa/ Yukarı Esence Köyü Camii.....	75
Fotoğraf 21: Büyük Homa/ Yukarı Esence Köyü Camii'nin minaresi.....	76

Fotoğraf 22: Küçük Homa/ Aşağı Esence Köyü Camii.....	77
Fotoğraf 23: Küçük Homa/ Aşağı Esence Köyü'ndeki Hacı Davud Mescidi'nin yerine yapılan cami.....	78
Fotoğraf 24: Yatağan Mürsel Türbesi 1986 (Bildirici, 1986: 20).....	79
Fotoğraf 25: Yatağan Mürsel Türbesi'nin içinden bir görünüm (2011).....	80
Fotoğraf 26: Yatağan Köyü'nden bir görünüm.	80
Fotoğraf 27: Avşar Köyü Hızır Paşa Camii'nden bir görünüm.....	81
Fotoğraf 28: Rumdiğin/ Tepecik Köyü'nden bir görünüm.....	81
Fotoğraf 29:Bade Köyü'nden geriye kalan köy mezarlığı.....	82
Fotoğraf 30: Hasan Şeyh Köyü Mehmed Ağa Camii.	82
Fotoğraf 31:Göçü-yi Kebir Kazası Hurufât Defterleri'nden bir örnek (VAD. No: 1141, vr. 77b).....	83
Çizim 1: Hurufât Deterleri'ne göre çizilen Göçü-yi Kebir Kazası.....	87

GİRİŞ

Osmanlı döneminde Göçü-yi Kebir Kazası'nın tarihî ve coğrafi özelliklerinin yanı sıra o dönemde hizmet veren vakıflar ve ibadethaneler çalışmanın özünü oluşturmaktadır. Bu çalışma, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde bulunan *Hurufât Defterleri* ve Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgeleri ışığında hazırlanmıştır. Tarihi çok eskiye dayanan Göçü-yi Kebir Kazası, Osmanlı Devleti'nden önce Selçuklular ve Karamanoğulları'nın sınırları içinde yer almıştır.

Eski kayıtlarda Göçü-yi Kebir Kazası şeklinde geçen bölge günümüzde Konya ili, Beyşehir ve Seydişehir ilçelerinin sınırları içinde kalmıştır. *Hurufât Defterleri* sayesinde Göçü-yi Kebir Kazası'nda yer alan köyler ile buralarda bulunan cami, mescit, zaviye gibi vakıf kurumlarını ve burada çalışan görevlileri tespit etmek mümkün olmuştur. Ayrıca bu görevlilerin nasıl atandıkları, ne kadar ücret aldıkları ve çalışma şartları da tespit edilmiştir.

I. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Osmanlı Devleti, araştırmacılar için eşsiz kaynaklar sunduğu ve bu topraklarda yüzyıllarca hüküm sürdüğü için hep merak konusu olmuştur. Araştırmalar daha önceleri siyasi ve askerî yapıya yönelikken günümüzde daha çok sosyal yapı ve kültür üzerinde yoğunlaşmıştır. Nasıl oluyordu da farklı ırklar, farklı dine mensup kesimler hiçbir problem yaşamadan bir arada yüzlerce yıl yaşamayı başarabiliyordu? İşte bu ve benzeri sorulara cevap aramak, Osmanlı Devleti'ni daha iyi tanımak, anlamak için pek çok araştırma yapılmıştır. Devletin sosyal yapısını iyi tespit etmek için öncelikle tımar sistemi içinde yer alan eyalet ve sancak ile adalet sistemi içinde değerlendirilmesi gereken kazaların yapısal durumunu iyi tanımak gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Çalışmanın konusunu oluşturan Göçi-yi Kebir Kazası, İlk Çağlardan itibaren önemli bir yerleşim bölgesi olmuştur. Bulduğu konumu kazanın gelişmesine büyük katkı sağlamıştır. Bu konunun seçilmesindeki asıl amaç bu yerleşim yeri ile ilgili yeterince kaynağın olmaması ve Osmanlı döneminden kalan sosyal içerikli eserleri tespit etmek, toplumun yaşayış biçimini belgeler ışığında aydınlatmaktır. Bu çalışmada yerel tarihçiliğe ışık tutmak amaçlanmıştır.

II. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışma, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde mevcut olan *Hurufât Defterleri*'nde bulunan vakıflarla ilgili berat özetleri ışığında yapılmıştır. Ayrıca Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi ile Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki bazı vakıf belgeleri de tespit edilerek ilgili bölümlerde kullanılmıştır.

Özellikle *Hurufât Defterleri*'nde Göçi-yi Kebir Kazası'nda bulunan ancak birçoğu günümüze kadar ulaşamayan köyleri ile cami, mescit, tekke, zaviye, mektep ve medrese gibi hayır eserleri ve buralarda çalışan görevlilere yönelik bilgilere ulaşılmıştır. Bunlar tasnif edilerek bu kurumların çalışanları hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca bazı köylerin isimlerinin de günümüze kadar değişmeden geldiği tespit edilmiştir.

III. Araştırmanın Kaynakları

III. I. Göçi-yi Kebir Kazası Hurufât Defterleri

Hurufat, harf kelimesinden türemiş bir sözcüktür. Kazaların defterlere alfabetik sıraya göre yerleştirildiğini göstermektedir. Bu işlem Arap Alfabesine göre yapılmıştır.

Görevliler, görevinden feragat ederse, azledilirse ya da ölürse yerlerine yeni atama yapılır, bunların berat özetleri *Hurufât Defterleri*'ne kaydedilirdi. Ayrıca her

padişah değişikliğinde görevlilerin beratları yenilenir bu defterlere özetleri yazılırdı. *Hurufât Defterleri*'nde kazaya ait hemen tüm vakıf eserleri, bunların banileri ile tamir ettirenleri, nelerin tamir veya ilave edildiği, atama ve vakıf problemleri kayıt altına alınmıştır.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde "*Kef Harfi*" Anadolu Defterleri'nin 21 adedinde *Göçü-yi Kebir Hurufâtı* bulunmaktadır. Bu kayıtlar 1102-1244 / 1691-1829 tarihleri arasında tutulmuştur. Bu çalışmada 1141 nolu defterden başlanarak 556 nolu deftere kadar 21 defter incelenmiştir.

Osmanlı Devleti'nde resmî görevlilerin memuriyeti çalıştığı devrin padişahının ömrü ile sınırlı olması padişah değişikliklerinde atamaların yeniden yapılmasını gündeme getirmiştir. *Hurufât Defterleri*'ndeki yapılan atamalar incelendiğinde genellikle cülus zamanlarında bütün atamaların yeniden yapıldığı görülmüştür. Konunun daha iyi anlaşılması için araştırılan dönemle ilgili padişahların saltanat yılları aşağıda Tablo1'de gösterilmiştir.

Tablo 1: Padişahların Saltanat Yılları ve Beratların Düzenlenme Tarihleri

PADİŞAHLAR	SALTANAT YILLARI	
SULTAN II. AHMET	H. 1102/ M.1691	H.1106/ M. 1695
SULTAN II. MUSTAFA	H. 1106/ M. 1695	H. 1122/ M. 1703
SULTAN III. AHMET	H. 1112/ M. 1703	H.1143/ M. 1730
SULTAN I. MAHMUT	H. 1143/ M. 1730	H. 1167/ M. 1754
SULTAN III. OSMAN	H.1167/ M. 1754	H. 1171/ M. 1757
SULTAN III. MUSTAFA	H. 1171/ M. 1757	H. 1188/ M. 1774
SULTAN I. ABDÜLHAMİT	H.1188/ M. 1774	H. 1203/ M. 1789
SULTAN III. SELİM	H. 1203/ M. 1789	H.1222/ M. 1807
SULTAN IV. MUSTAFA	H. 1222/ M. 1807	H. 1223/ M. 1808
SULTAN II. MAHMUT	H. 1223/ M. 1808	H.1255/ M. 1839

III. II. Başbakanlık Osmanlı Arşivi

BOA, dünyanın en zengin arşivlerinden biridir. Burada Osmanlı dönemiyle ilgili yazışmalar saklanmış; tasnif çalışmalarıyla bir kısmı araştırmalara sunulmuştur. BOA'da Selçuklu dönemine ait belgelerin suretleri de bulunmaktadır.

Bu çalışma için Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nden, Muallim Cevdet Evkaf, Muallim Cevdet Maarifteki belgeler alınmıştır.

Muallim Cevdet (C.): Muallim Cevdet'in başkanlığında 8 Ekim 1932 tarihli İcra Vekilleri heyeti kararıyla yeni bir tasnif heyeti oluşturulmuştur. Muallim Cevdet 1935'te istifa ederek ayrıldığı halde tasnif 1937 yılına kadar sürmüştür. “*Cevdet Tasnifi*” adı verilen bu çalışmada belgeler Evkaf, Maarif ve Tımar gibi konulara ayrılarak tasnif edilmiştir. Bu tasnif 17 ana bölüm altında 960-1322 /1553-1904 tarihleri arasındaki kayıtları ihtiva eden 216.572 adet belgeden oluşmaktadır. (Komisyon, *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*: 411-412).

Cevdet Evkaf: Vakıflarla ilgili belgelerin kronolojiye tabi tutulmaksızın yer aldığı katalogdur. 1004-1295/ 1595-1874 yılları arasında kapsamaktadır.

Cevdet Maarif: Eğitim ile belgelerin kronolojiye tabi olmaksızın yer aldığı katalogdur. 989-1304-1581-1886 tarihleri arasındaki belgeleri içermektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

GÖÇİ-Yİ KEBİR'İN KAZASI'NIN TARİHÇESİ VE COĞRAFİ DURUMU

1.1. TARİHÇESİ

Fatih Sultan Mehmed (1444-1446, 1451-1481) zamanında Beyşehir Karaman Eyaleti'nin 11 sancağından birisi idi. Burası adli bakımdan da kaza merkezi idi. 1609 yılında Osmanlı Devleti'nin 32 eyalete ayrıldığı ve Karaman Eyaleti'nin yedi sancağından birisi de Beyşehir Sancağı olmuştur. Osmanlı döneminde Beyşehir Sancağı sınırları içinde beş kaza bulunuyordu bunlar; Seydişehir, Bozkır, Kireli, Yalasun ve Göçi-yi Kebir'dir. Göçi-yi Kebir, Konya ile Beyşehir arasında bir kaza bölgesi idi. Göçi-yi Kebir kapsadığı alan, zenginlik ve nüfus bakımından Karaman Eyaleti'ne bağlı Beyşehir sancağın da Beyşehir Gölü'ne yakın, en zengin ve en geniş kaza idi. Fatih devrinde Göçi-yi Kebir Kazası'nın merkezi daha sonra inceleneceği üzere Fasıllar Köyü idi. Göçi-yi Kebir Kazası'nın adı ile kadının oturduğu kaza farklı isimlerle anılmıştır. (Konyalı, 1991: 128-129).

Halk arasında Göçi-yi Kebir Kazası'nın merkezinin Kaza merkezinin Fasıllar olduğu bilinmektedir. Buna göre kadılar ikametgâhlarını makam olarak kullanıyorlardı. aynı yerde bulunuyordu. Bu binalar resmî ikametgâh özelliği göstermektedir. Bu yüzden kadılık arşivleri mahkemede yani kadının evinde korunmuş ve günümüze kadar ulaşabilmişlerdir. Göçi-yi Kebir Kazası'nda görev yapan kadılardan birinin torununun torunu olan Tahir Kibar yapılan görüşmede şunları anlatmıştır: Fasıllar Köyü'nden olan Tahir Kibar'ın köydeki lakapları da Kadıgil Sülalesidir. Dedesinin dedesi olan kadı Fasıllar Köyü'ne görevli olarak Davgana (Doğanbey) Köyü'nden gelmiştir. Fasıllar Köyü'nde göreve başlayan kadı köyün ileri gelenlerinden birinin kızıyla evlenmiş ve onların evinde ikamet etmeye başlamış. Kadı görevini de bu evde gerçekleştirdiği için Cumhuriyet

yıllarına kadar bu ev Mahkeme binası olarak biliniyormuş¹. Bugün de bu ev hala ayakta ve Kadıgil Sülalesi'nden bir aile bu evde ikamet etmektedir².

Osmanlı Devleti'nin idari yapılanmasını vilayet esasına göre düzenlemek için 1864 yılında hazırlanan Vilayet Nizamname'si ile Beyşehir Sancağı Konya vilayetine bağlanmıştır. Bundan sonra Göçi-yi Kebir Kazası ise kaza olmaktan çıkmış ve sancağa bağlı nahiye olarak Beyşehir'e bağlanmıştır (BOA. HR. MKT. 187/56. s.3). Göçi-yi Kebir Kazası'nın tarihsel süreci aşağıda kısaca incelenecektir.

1.1.2. Adının Kaynağı

Göçi kelimesi Türkçe olup, kapı önünde veya ev önünde ekilmeyen yer anlamına gelmektedir (Erdoğan, 1998: 31).Kebir ise büyük, ulu, yüce anlamındadır (Parlatır, 2006: 871). Bazı kaynaklar Göçü, Göcü olarak da geçen Göçi-yi Kebir Kazası'nın bu adı, Konya Kazası'na bağlı Göcü Köyü ile karıştırılmaması için konmuş olmalıdır. Göçi-yi Kebir Kazası'nın son dönemlerinde tutulan kayıtlarında adının Göçü olarak geçtiği tespit edilmiştir (BOA. ML.VRD.DN.687, s.2).

1.2. COĞRAFİ DURUMU

Bir yerin ya da bölge tarihinin incelenmesinde, o yerin coğrafi konumu, çevresindeki yerleşim yerleriyle sınır durumu, önemli kentlere ve yollara uzaklığı, iklimi ve bitki örtüsü gibi unsurlar önem arz eder. Bu nedenle Göçi-yi Kebir Kazası'nın coğrafi durumu hakkında kısaca bilgiler vermeye çalışılacaktır.

¹ Konyalı bu binayı köye giderek görmüştür. Bu evin Hükümet Konağı olduğunu, Güzel Ağa'nın oğullarından Süleyman Ağa'nın evi olduğunu ve ziyareti sırasında evde Süleyman Ağa'nın torunu Hüseyin Ağa'nın oturduğunu belirtmiştir. Binanın iki katlı olduğunu, hapishanesinin de hala mevcut olduğunu bildiren Konyalı ayrıca; binanın Beyşehir'de İçerişehir Mahallesi'nde bulunan Hükümet Konağı binası ile benzerlik gösterdiğini de tespit etmiştir (Konyalı, 1991: 328).

² Tahir Kibar'a verdiği bu bilgilerden dolayı teşekkür ederim.

1.2.1. Coğrafi Konumu Sınırları ve Köyleri

Göçü-yi Kebir Kazası, coğrafi bölge olarak bir kısmı İç Anadolu Bölgesi'nin güney batısında yani Konya bölümünde yer almaktadır. Göller Yöresi'nde Beyşehir Gölü'nün doğusunda yer alan Göçü-yi Kebir bölgesi, Beyşehir'in doğusunda, Konya'nın batısında Konya'ya yaklaşık 80 km mesafededir.

Günümüzde Göçü-yi Kebir Kazası'nın sınırları: Hüyük, Ilgın, Seydişehir ve Akşehir ilçeleri ile Konya ilinin arasında kalmaktadır. Osmanlı döneminde ise Göçü-yi Kebir Kazası'nın batısında Kırelî Kazası (Akıncı, 2010: 4) ve Cezire Kazası, güneyinde Yağan ve Gurgurum Kazaları, doğusunda Yalasun Kazası ve Konya Kazası, kuzeyinde ise Akşehir Kazası yer almaktaydı. Göçü-yi Kebir Kazası'nda kazanın doğusunda bulunan ve kazayı Konya Kazası'ndan ayıran Erenkilit Dağı dışında başka önem arz edecek yüksekliği yoktur. Kazanın büyük bölümü düzlüklerden oluşur.

Göçü-yi Kebir Kazası sınırları içinde yer alan köylerin pek çoğu günümüzde de varlığını sürdürmektedir. *Hurufât Defterleri*'nde adı hiç geçmeyen köyler; Ovacık ve Kızılca'dır. Göçü'nün, 1288-1289-1290/ 1871-1872-1873 yıllarında 1864 *Vilayet Nizamnamesi*'ne göre nahiye olmasından sonra 18 köye sahip olduğu görülmektedir. Bunlar Göçü-yi Kebir Kazası içindeki köyler olmalıdır. Günümüzde bu köylerden; Çavuş, Rumdiğın, Karacavıran, Kızılca, Saraycık, Kozlu, Bükçe köyleri Seydişehir İlçesine; Fasıllar, Hüssün, Yalasun, Yukarı Homa, Aşağı Homa, Çiçekler, Avşar köyleri Beyşehir'e bağlıdır. Yatağan ve Hasanşeyh köyleri ise Konya'ya bağlıdır. Ovacık ve Bade köyleri tamamen yok olmuştur.

Tablo 2: 1864'ten sonra Göçü nahiyesine bağlı köyler

Esâmî-i Kurâ	Nüfûsu	Hânesi	Mesâfesi	
			Köy	Kazâya
Göçü Nahiyesi				
Fasıllar Köyü	270	62	1	6
Hüseyinler Köyü	220	48	1	7
Yalasun Köyü	250	50	1	8
Hasanşeyh Köyü	205	115	1	10
Yatağan Köyü	135	35	1	12
Kozlu Köyü	128	35	1	12
Bükçe Köyü	45	24	1	11
Saraycık Köyü	45	12	1	11
Karacaviran Köyü	130	38	1	8
Çavuş Köyü	200	50	1	5
Rumdiğin Köyü	150	45	1	5
Yukarıhoma Köyü	100	35	1	5
Aşağıhoma Köyü	350	100	1	4
Karahisar Köyü	450	155	1	5
Çiçekler Köyü	300	55	1	5
Afşar Köyü	400	120	1	3
Kızılca Köyü	90	25	1	3
Ovacık Köyü	30	10	1	7
Yekûn	3393	1972	18	

Kaynak: *Sâl-nâme-i Konya Vilayeti*, 1288: 137-138. 1289:122-124. 1290: 132-133.

1.2.2. Jeolojisi ve Jeomorfolojisi

Göçü-yi Kebir Kazası'nın bulunduğu bölgedeki ova tabanlarında akarsu kökenli alüvyonlar ile üst miosen yaşlı konglomeralar yer alır. Alüvyon çakıl, kum, kil gibi gevşek malzemelerden oluşmuştur.

Araştırma sahasının doğu kesiminde çok geniş saha kaplayan Erenler-Alacadağ volkanitleri yer almaktadır. Yöredeki volkanitler genellikle andezitik ve trakiandezitik kayalardan ibaret olup, bunlar da tuf ve tüfitlerle sıralanmıştır(Akkuş-Bozyiğit, 2000: 10-11)

Göçi-yi Kebir Kazası'nın bulunduğu bölgenin yeryüzü şekilleri dağlık ve ovalık sahalardan oluşmaktadır. Sahanın doğu kesiminde Erenler Dağı yer alır. Erenler Dağı Orta Miosen'den başlayıp Pliosen'e kadar volkanizma sonucu oluşmuş, bünyesinde andezit, trakiandezit, tuf, tüfit gibi volkanitleri bulundurur (Akkuş-Bozyiğit, 2000: 32).

Araştırılan sahanın ovalık kesimi Pliokuaternere ait akarsu ve gölsel kökenli sedimanlarla dolgulanmıştır. Ovalık kesim Çarşamba Çayı vadi tabanını oluşturmakta ve genç alüvyonlar ihtiva etmektedir (Akkuş-Bozyiğit, 2000: 42).

1.2.3. İklimi ve Bitki Örtüsü

Göçi-yi Kebir Kazası'nın bir bölümünün Akdeniz bölgesine; bir bölümünün de İç Anadolu Bölgesi'ne uzanıyor olmasından dolayı bir geçiş iklimi özelliği göstermektedir. Kazanın bulunduğu bölge Akdeniz Bölgesi'ne göre daha serin iç Anadolu bölgesine göre ise daha ılıman geçmektedir ve yarı nemli, birinci dereceden mezotermal, su noksanı bir iklim hakimdir (Akkuş-Bozyiğit, 2000: 84). Don olaylarına da bu bölgede sık sık rastlanmaktadır (Akbyık, 1995: 7). Göçi-yi Kebir Kazası'nın bulunduğu bölgede yapılan incelemelerde elde edilen verilerde sıcaklık ortalamasında önemli değişiklikler gözlenmemektedir. Yıllık ortalama sıcaklık 12.5°C olarak tespit edilmiştir (Sarı, 2009: 87). Nem nispeti yönünden daha çok İç Anadolu'ya benzer. Yağış bakımından kurak Konya sahası ile nemli Antalya sahası arasında yarı nemli sahada yer almaktadır (Biricik, 1982: 7). Aynı bölgede yer alan Göçi-yi Kebir Bölgesi için de Beyşehir'de yıllık ortalama sıcaklığın aylara göre dağılımı verilebilir (Tablo: 1). Göçi-yi Kebir Kazası'nın bulunduğu havzanın, iklim koşulları bakımından İç Anadolu ve Beyşehir'de yıllık bağıl nem ortalaması %63 olup, en yüksek bağıl nem değeri aralık ayında, en düşük değer ise temmuz ve ağustos aylarındadır. Yıllık ortalama yağış miktarının 494,9 mm olduğu ve yağışların aylık

dağılımının düzensiz olduğu dikkat çeker (Tablo 2). Sıcaklık değerlerinin düşük olduğu kış mevsiminden sıcaklık açısından daha ılıman geçen ilkbahar ve sonbaharda yağışın daha fazla olduğu görülür. Yaz mevsiminde sıcaklıkların artmasına karşın yağış miktarı oldukça düşüktür. Hazirandan eylüle kadar süren dört aylık dönem kurak geçerken, Ekim'den Mayıs'a kadar süren sekiz aylık dönem nemli geçer.

Sahanın iklim özelliklerini ortaya koyabilmek için Beyşehir Meteoroloji istasyonunun verileri alınmıştır. Ölçüm istasyonu 37° 41' N enlemi, 31°44' E boy-lamında ve denizden 1129 m yüksekliktedir. Göçü-yi Kebir Kazası'nın bulunduğu bölgenin aylık ve yıllık ortalama düşük ve yüksek sıcaklıkları incelendiğinde, ortalama düşük sıcaklıkların en az olduğu aynı Ocak, ortalama yüksek sıcaklıkların en yüksek olduğu aynı ise Temmuz olduğu görülür. İstasyonun yıllık yüksek sıcaklık ortalaması 16.9 °C, yıllık düşük sıcaklık ortalaması ise 6.3°C'dir.

Tablo 3: Göçü-yi Kebir Kazası'nın Bulunduğu Mevkide Yıllık Ortalama Sıcaklığın Aylara Göre Dağılışı

Meteorolojik Unsurlar	Aylar												Yıllık
	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	
Ort.sıc(C)	-0.2	0.8	4.7	10.0	14.8	18.9	22.0	21.7	17.5	11.7	5.7	1.7	10.8
Ort.Yük.sıc.	4.1	5.6	10.3	15.6	20.7	25.1	28.8	28.8	25.1	18.8	1.4	5.9	16.7
Ort.Düş.sıc.	-4.0	-3.5	-0.5	4.1	4.0	11.5	13.9	13.9	9.9	5.5	1.0	-1.9	4.9

Kaynak: (Karakurt, 2011: 50)

Tablo 4: Göçü-yi Kebir Kazası'nın Bulunduğu Mevkide Yıllık Ortalama Nem ve Yağışın Aylara Göre Dağılışı.

Meteorolojik Unsurlar	Aylar												Yıllık
	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	
Ort.Bağıl Nem (%)	76	72	68	62	60	56	51	51	55	65	72	77	63
Ort.Yağış (mm)	68.6	49.2	46.4	50.4	45.1	23.5	8.6	8.8	15.1	42.3	60.9	76.0	494.9

Kaynak: (Karakurt, 2011: 51)

Yağış bakımından kurak Konya sahası ile nemli Antalya sahası arasında yarı nemli sahada yer aldığından yağışlar daha çok kış ve ilkbahar mevsimlerinde görülürken yazlar kurak geçer. Bu nedenle doğal bitki örtüsü de ilkbaharda yeşerip yazın kuruyan otlardan oluşur. Yani tipik bozkır bitki örtüsü bu bölgede de hâkimdir. Bununla birlikte bölgede yer yer bozuk koruluklara da rastlanmaktadır. Akarsu boylarında söğüt ve kavak ağaçları yetiştirilirken kıraç yerler de dağınık halde alıç ve yabani armut ağaçlarına rastlanır (Akkuş-Bozyiğit, 2000: 25). Bölgede yetişen tarım ürünleri; sulanamayan tarım alanlarında genellikle buğday, arpa, nohut ve mercimek üretilirken, sulanabilen yerlerde ise afyon, şeker pancarı ve fasulye en çok tercih edilen tarım ürünleridir. Ayrıca çeşitli meyve ve sebzeler de yetiştirilmektedir (Akkuş, 2000: 55-56).

İKİNCİ BÖLÜM

GÖÇİ-Yİ KEBİR KAZASI'NDAKİ VAKIF VE DİN GÖREVLİLERİ

Osmanlı şehirlerinde yönetici sınıf ehl-i örf ve ehl-i şer' adı verilen iki grupta toplanıyordu. Bunlar ehl-i örften sayılan beylerbeyi, sancakbeyi ve maiyetinde çalışanlardı; Ehl-i şer' kabul edilen kadı, naip, müderris, müftü, vaiz, vakıf mütevellisi, imam, hatip, şeyh ve zaviyedardır. Bunların dışında vakıf tesislerinde çalışan ve sayılan oldukça fazla olan görevliler de vardır. Göçi-yi Kebir kaza merkezi olarak bünyesinde çalışan görevlilerin *Hurufât Defterleri*'ndeki atamaların üç grupta toplayabiliriz. Bunlar vakfın yöneticileri, ibadethane görevlileri ve eğitimcilerdir. Atama kayıtları aşağıda incelenecektir.

Osmanlı Devleti'nde resmî görevlilerin memuriyeti çalıştığı devrin padişahının ömrü ile sınırlı olması, padişah değişikliklerinde atamaların yeniden yapılmasını gündeme getirmiştir. *Hurufât Defterleri*'ndeki yapılan atamalar incelendiğinde genellikle cülus zamanlarında bütün atamalarının yeniden yapıldığı görülmüştür.

2.1. GÖÇİ-Yİ KEBİR'DEKİ KAZA GÖREVLİLERİ

Hukuk adamı olarak vakfın işleyişinden birinci derecede sorumlu olan ancak vakıfta çalışmayan kadı ve naip, belgelerde çok sık geçmektedir. Aşağıda bunlar hakkında daha geniş bilgi verilecektir.

2.1.1. Kadı

Klasik dönemde Osmanlı kentinin yönetimi ve yargı görevi ilmiye sınıfına mensup kadılarca yürütülmekteydi. Kadı kazasına bağlı olan köy ve nahiyelerin de mülkî amiri ve yargıcı idi (Ortaylı, 1985: 232). Osmanlı kadısının mülkî, adlî, beledî

ve askerî alanlarda görevleri bulunuyordu (Ortaylı, 1979: 96). Kadı medrese eğitimini bitirerek icazet almış ve mülâzemet süresini tamamlamış kimseler arasından tayin edilirdi. Bir kazaya tayin edilen kadıya, göreve başladığına dair padişahın tuğrasının bulunduğu bir “*berat*” verilirdi. Aynı zamanda bağlı olduğu kazaskerden de bir mühürlü mektup alarak vazifesine başlardı (Uzunçarşılı, 1997: 84), (Attar, 2001: 66).

Kadı kazaskere, kazaskerde sadrazama bağlıydı. XIV. ve XVI. yüzyıl arasında 150 akçelik kadılıklara atamalar kazaskerin “*arzi*” üzerine padişahın vereceği berat ile olurdu (Çadırcı, 1997: 84). 150 akçeden yukarı kadılık atamaları ise kazaskerin bildirmesi üzerine sadrazamın arzı ile olurdu (Halaçoğlu, 1993: 67). XVI. yüzyılın ikinci yansından sonra şeyhülislamın makamlarının kazaskerlik makamının üzerine çıkması sonunda atamalar şeyhülislamın arzı ile yapılmaya başlanmıştır (Uzunçarşılı, 1997: 87; Baltacı 1976: 26).

Devletin en küçük biriminde padişahın temsilcisi olan kadının görevlerini şu şekilde belirtmek mümkündür. Kadı, İstanbul ve taşradaki mülkî ve beledî işlerden sorumlu idi (Pakalın, 1993: 121). Sefer-i Hümâyun sırasında geçilecek yol, köprü, çeşmelerin tamiri ve erzak temininden o yerlerin kadıları sorumlu olurdu. Yangın ve zelzele zamanlarında olağanüstü durumlarda işçi ve kalfa görevlendirmek, avarız, tımar ve öşür vergilerinin toplanmasına yardımcı olmak ve hakkı olanlara tahsis etmek kadının görevlerindendi. Göçü-yi Kebir Kazası’na tabi Bade Köyü’nde öşür vergisinin 16 hissesinden 13 hissesinin tımar olarak alınması ve kalan üç hissesinin de Baba Yusuf’un evladlarından Şeyh Hamid’in çocukları olan Mustafa ve Emine Hatun kardeşlere kalmıştır. Daha sonra Mustafa ölünce Emine Hatun çeşitli entrikalarla kadıyı da yanıltıp kardeşinin olan bir buçuk hisseyi Mustafa’nın oğlu olan Ali’nin almasına engel olmuş ve tüm üç hisseyi de Cemâziye’l-ahir 1173/ Ocak 1759’da Kadı Osman’ın arzıyla kendi üzerine berat ettirmiştir (VAD. No: 1103, vr.71-1b). Emine ölünce Emine’nin aldığı üç hissenin oğlu Musa’ya verilmesi için Cemâziye’l-ahir 1199/ Nisan 1784’de kadının arzı üzerine berat verilmiştir (VAD. No: 1113, vr.71a). Musa’da ölünce hakkı olan üç sehimden bir buçuğunu büyük oğlu Ahmed bin Musa’nın alması için Zilkâde 1213/ Nisan 1798’de Kadı Osman arzıyla

berat verilmiştir (VAD. No: 552, vr.68a). Bir buçuk hisse alan Musa'da ölünce hakkını kız evladı olan Hadice bin Ahmed'in alması için Kadı Mehmet Emin arzıyla Muharrem 1219/ Nisan 1804'de berat verilmiştir (VAD. No: 557, vr.100). Ahmed de ölünce Kadı Mehmed Emin Efendi arzıyla Seyyid Ahmed'e Rebû'l-evvel 1223/ Nisan 1808'de berat verilmiştir (VAD. No: 557, vr.100). Baba Yusuf Hamid'in evlatlarının hakkı olan oşür vergisinin Baba Yusuf'un erkek evlatlarının soyundan gelen Hasan'a verilmesine Ramazan 1322/ Kasım 1904'de Kadı Halife Ahmed arzıyla berat verilmiştir (BOA. C. Ev. 2180/516-1142).

Bölgesinin imar işleri ile de ilgilenen kadılar evlerin yapım iznini veren tek yetkiliydi. Kısaca Osmanlı kadısı her alanda görev yapan faal bir memurdu. Görevlerinden de anlaşılacağı gibi taşrada devletin en önemli temsilcilerindendi (Göyünç, 1999: 86).

Her fert ait olduğu kaza dairesinde yargılanırdı. Kadılar başka yerlerdeki davalı ve davacının müracaatını kabul edemezlerdi. Kadı bazı zamanlarda başka dinden insanların davalarına baksa da asıl görevi şeriat adamı olarak Müslümanlarla isteyen gayrimüslimlerin davalarına bakmaktı. Göçi-yi Kebir Kazası'nın Yatağan Köyü'ne bağlı Yatağan Mürsel Zaviyesi'nin zaviyedarı Seyyid Ahmed ölünce yerine geçecek olan evlatlarından Bektaş, Hasan, Mustafa, Bekr, Hasan ve İsmail ölmüş olduklarından onların evlatları Mustafa, Abdülbaki, Hüseyin, Halil bin Hasan kardeşler Seyyid Mehmed'in torunları olduklarını ispatlamak ve zaviyedarlık görevini alabilmek için Konya Kadısı Derviş Efendi'ye başvurmuşlar. Konya Kadısı Derviş Efendi de yüz yüze yaptığı duruşma sonunda Şaban 1171/ Nisan 1757'de zaviyenin zaviyedarlık görevine atanmalarını merkeze bir arzla bildirmiştir (VAD. No: 1103, vr.71-1a). Bu tarihten sonra zaviyedarlık ve mütevellilik hisseleri vakıf evladı arasında pay edilmeye devam etmiş ve hissedarlık sayısında artış yaşanmıştır. Öyle ki 1204/ 1789 yılında vakıf evladı olduğunu iddia ederek müteveli ve zaviyedarlık hissesinden hak talep edenler ile o sırada görevde olanlar arasında bazı anlaşmazlıklar zuhur etmiş ve mesele mahkemeye tekrar intikal etmiştir. Durumun araştırılması ve köy ahalisinden de soruşturulması neticesinde Seyyid Durmuş ve Seyyid Abdullah adındaki kişilerin vakıf evladı olduklarına hükmedilmiş, Şaban 1204/ Temmuz 1789 yılında Yatağan Baba Zaviyesi mütevelliliği ve zaviyedarlığı Seyyid Durmuş, Seyyid Abdullah ve Seyyid İbrahim adındaki kişilere kadının arzı üzerine müşterek olarak tevcih olunmuştur (VAD. No: 1103, vr.71-1a).

2.1.2. Naip

Naibin lügat manası vekildir. Lügatlerde vekil, kaimmakam, kadıvekili, sultan tarafından hükme mezun şer'i memur şeklinde karşılıkları mevcuttur (Pakalın, 1993: 644. Develioğlu, 2008: 799).

Naipiler de kadılar gibi davalara bakarlar ve atamalar için merkeze arz gönderirlerdi. Çavuş Köyü Camii'nde ücret almadan imamlık ve hatiplik yapan Osman bin İbrahim çocuksuz olarak ölünce yerine Zilkâde 1232/ Eylül 1816'da naibi Ahmed arzıyla köy halkı içinden sayılıp sevilen bir kişi olan Ahmed bin Hüseyin'e naibinin arzıyla imamlık yapması için berat verilmiştir (VAD. No: 555, vr.78a). Musa Halife görevini kendi isteği ile bırakınca Mahmud Halife ibn Mehmed'e naibinin arzıyla Şevval 1159/ Ekim 1746'da berat verilmiştir (VAD. No: 1104, vr.77b). Karahisar Köyü Camii vakfının mütevellisi olmadığından Ramazan 1158/ Eylül 1145'de Halil Halife'ye Karahisar Köyü Camii'nin mütevellisi olarak naibinin arzıyla merkezce berat verilmiştir (VAD. No: 556, vr.77b).

Mahkemelerde kadılar adına muhtelif hizmetlerde vazife göre naibler vardır. Naibler vazifelerinin mahiyetlerine göre kaza naibleri, kadı naibi, mevali naibi, bâb naibleri, ayak naibleri ve arpalık naibleri olarak başlıca altı kısma ayrılır (Uzunçarşılı, 1997: 336). Kaza naibleri, kadılar kendi kazaları dahilindeki nahiyelere naib ismiyle vekil tayin ederler; onlar da kaza kadısı adına o nahiyenin şer'i muamelelerine bakarlardı. (Uzunçarşılı, 1997: 336). Göçi-yi Kebir Kazası'nda kaza naipileri görev yapardı. Aşağıda onların yaptığı görevler incelenecektir.

2.2. GÖÇİ-Yİ KEBİR'DEKİ VAKIF GÖREVLİLERİ

Vakfın yönetiminde aktif rol alan kişiler müteveli, nazır, nakip, câbi ve kayyımdan oluşuyordu. (Küçükdağ, 2005: 139). Göçi-yi Kebir Kazası ile ilgili incelenen *Hurufât Defterleri*'nde müteveli ve nazır ataması ile ilgili kayıtlar bulunurken nakip, câbi ve kayyım ile ilgili kayıtlar bulunamamıştır. Bu sebeple vakıf yöneticilerinden sadece müteveli ve nazır hakkında kısaca bilgi verilecektir.

2.2.1. Mütevellî

Mütevellî vakıf işlerini vakfiye şartları doğrultusunda yürüten görevlidir. Mütevellî olabilmenin şartları her vakfın vakfiyesinde belirtilmiş olup, genelde vâkıfın neslinden olanlara yani babası, amcası veya dedesi vakıf da çalışmış olanlara bu görev verilmiştir (Öztürk, 2006: 217).

Göçü-yi Kebir Kazası'nda değişik vakıflara mütevellî atamaları bulunmaktadır. Karahisar Köyü Camii vakfının mütevellîsi olmadığından Ramazan 1158/ Eylül 1145'de Halil Halife'ye Karahisar Köyü Camii'nin mütevellîsi olarak naibinin arzıyla merkezce berat verilmiştir (VAD. No: 556, vr.77b). Günlük bir akçe karşılığında mütevellîlik yapan Halil ölünce kardeşi Mustafa'ya Zilhicce 1158/ Aralık 1145'de berat verilmiştir (VAD. No: 556, vr.77b). Mustafa Karahisar Camii'nin mütevellîlik görevini yedi sene gerçekleştirdikten sonra kendi isteği ile bırakınca, oğlu Mehmed Safer 1166/ Aralık 1752'de bu göreve atanmıştır (VAD. No: 556, vr.77b).

Mütevellîlerde tıpkı imam ve hatipler gibi kendi istekleri ile görevlerinden ayrılabilirlerdi. Karahisar Camii'nde günlük bir akçe ile mütevellîlik yapan Hüseyin bin Veli görevinden kendi isteği ile feragat edince oğulları Mahmud ve Abdullah Cemâziye'l-ahir 1186/ Haziran 1772'de bir beratla tayin edildi (VAD. No: 1115, vr.51a). Mütevellîlerin aldıkları ücretlerde neredeyse imam ve hatiplerle aynıydı ve İstanbul'da meydana gelen taht değişikliklerinde mütevellîlerin ellerinde bulunan beratları yenileniyordu: Karahisar Köyü'ndeki cami vakfının bir akçe ile mütevellîsi olan Mahmud ve Abdullah kardeşlerin beratı Rebû'l-evvel 1188/ Mayıs 1774'de yenilenmiştir (VAD. No: 1216, vr.143b).

Göçü-yi Kebir Kazası'nda zaviye vakıflarına da mütevellî atamaları yapılmıştır. Çiçekler Köyü Şeyh Hamza Zaviyesi'nde de mütevellîler görev yapıyordu. İki akçe ile mütevellîlik yapan Abdullah kendi isteği ile görevini bırakınca Muhârrem 1145/ Haziran 1732'de yerine oğlu Mehmed'e berat verilmiştir (VAD. No: 1105, vr.128-1b). Mehmed kendi isteği ile görevini bırakınca yerine Rebû'l-evvel 1151/ Haziran 1738'de kardeşi Nurullah Halife'ye naibi Ahmed arzıyla berat verilmiştir (VAD. No:

1105, vr.128-2a). Çiçekler Köyü'nde Şeyh Hamza Zaviyesi'nde iki akçe ile mütevellilik yapan Nurullah ölünce yerine Cemâziye'l-ahir 1162/ Mayıs 1748'de kardeşleri Ali ve Hüseyin'e berat verilmiştir (VAD. No: 1104, vr.77b). Şeyh Hamza Zaviyesi'nin mütevellilik görevini beraber yürüten Ali ve Hüseyin kardeşlerden Ali kendi isteği ile haklarını Ramazan 1167/ Haziran 1753'de kardeşi Hüseyin'e bırakmıştır (VAD. No: 1104, vr.77b). Ali'nin elindeki beratını kardeşine vermiş olmasına rağmen bir yıl sonraki belgede Zilhicce 1168/ Eylül 1754'de Ali Halife'nin elinde olan beratının yenilendiği bildirilmiştir (VAD. No: 1103, vr.71-1b). Kardeşlerden Hüseyin'in elinde olan berat ise Saferi'l-hayr 1172/ Ekim 1758'de yenilenmiştir (VAD. No: 1103, vr.71-1b). Şeyh Hamza Zaviyesi'nin mütevellilik görevini günlük iki akçe ile tek başına 23 sene yapan Hüseyin ölünce yerine Şevval 1194/ Eylül 1780'de büyük oğlu Mustafa 'ya berat verilmiştir (VAD. No: 1147, vr.90a).

Vakfın sorumlu en üst amiri olan mütevellinin asıl görevi vakıf gelirlerini vakfiye şartlarına uygun şekilde harcamaktı. Vakfiyede yazan şartlar dışında vakıf gelirleri tasarruf edilmezdi (Pakalın, 1993: 640). Yatağan Köyü'ndeki mezrada da mütevelliler görev alarak mezranın işlerini vakfiyesine uygun bir şekilde yürütmüşlerdir. Yatağan Mürsel Mezrası'nın günlük bir akçe ile mütevellisi olan Mustafa Halife görevini bırakınca Safer 1145/ Temmuz 1732'de oğlu Seyyid Zeynel'e naibi Hasan arzıyla berat verilmiştir (VAD. No: 1105, vr. 128-1b). Seyyid Zeynel'in elinde olan beratı Cemâziye'l-evvel 1146/ Ekim 1732'de yenilenmiştir (VAD. No: 1105, vr.128-1b).

2.2.2. Nazır

Nazır, vakıf ve müteveli ile yakından ilgilenerek, harcamalarını kontrol etmekle görevlidir. Yaptığı iş mütevelliden daha geniş yetkilere sahip olduğunu göstermektedir. Bir vakfın nazırını bulunursa müteveli onun yerini almadıkça vakıfta tasarruf edemezdi (Pakalın; 1993: 666). Ayrıca vakfın varlığını da sürdürebilmesinde de nazırın önemi büyüktür. Nazırlar vakıfla ilgilenmediği zamanlarda vakıflar çok ciddi sıkıntı yaşamışlardır. Göçü-yi Kebir Kazası'na ait *Hurufât Defteri*'nde nazırlık la ilgili kayıt sadece, Yalasun Köyü Otlakan Mezrası ile ilgili bir konuda tespit edilmiştir. Buna göre bu görev babadan oğla geçiyordu. Yalasun Köyü yakınlarındaki

Otlakan Mezrası'nın nazırı Şeyh Yağmur'un çocuklarından Yusuf ve Halil ölmüş; hayatta olan çocukları Mustafa ve Mehmed'e Otlakan Mezrası'nın nazırlığı için Zilkâde 1145/ Nisan 1732'de naibi Hasan arzıyla berat verilmiştir (VAD. No: 1105, vr.128-2a). Şeyh Yağmur'un çocuklarından Mehmed çocuksuz olarak ölünce kardeşi Mustafa Safer 1152/ Mayıs 1739'da Otlakan Mezrası'nın nazırlığını tek başına yürütmek için merkezden berat almıştır (VAD. No: 1105, vr.128-2a). Farklı zamanlarda meydana gelen saltanat değişikliklerine rastlayan yıllarda nazırların ellerinde bulunan beratların yenilendiği de tespit edilmiştir. Şeyh Yağmur'un çocuklarından olan ve Otlakan Mezrası'nın nazırlığını sürdüren Mustafa'nın elindeki beratı Receb 1168/ Nisan 1754'de yenilenmiştir (VAD. No: 1103, vr.71-1b).

2.3. GÖÇİ-Yİ KEBİR KAZASI'NDAKİ DİN HİZMETLERİNDE ÇALIŞANLAR

2.3.1. İmam

Namazda kendisine uyulan, başka bir ifade ile cemaate namaz kıldırın kimseye denir. Bu göreve atanabilmek için medrese öğrenimi görmek ve imamet görevini yerine getirebilecek özellikleri üzerinde bulundurmak gerekirdi (Küçükdağ, 1997: 118).

İmam olan kişi bu yeterliliklere sahip değilse kendi isteği ile görevinden feragat ederdi; Hüssün Köyü Camii'nde imamlık yapan Seyyid İbrahim ölünce adet olduğu üzere yerine geçen oğulları Seyyid Süleyman ve Seyyid Hasan cahil oldukları için berat haklarından kendi istekleri ile vazgeçmişlerdir, yerlerine Muharrem 1196/ Aralık 1781'de naibi Seyyid Mustafa arzıyla Ali Halife'ye berat verilmiştir (VAD. No: 1147, vr.90a). Cami veya mescit vakfının mütevellisi veya kendi arzı ile kadı ilâmı üzerine padişahın berat aldıktan sonra bu işi yapmaya hak kazanırdı (Küçükdağ, 2005: 138-139). Ayrıca padişahlar değiştiğinde tüm memurların beratları yenilendiği gibi imamlarında beratları yenilenirdi. Bu durumu şu olaylar örnek gösterilebilir; Karacaviran Köyü Camii'nde bir akçe ile imamlık yapan Monla İbrahim görevini kendi isteği ile bırakınca Halil Halife'ye Zilkâde 1136/ Temmuz 1723'de naibi

Abdülkerim arzıyla berat verilmiştir (VAD. No: 1119, vr.152a). Halil yedi sene kadar imamlık yaptıktan sonra elindeki beratı I.Mahmut'un tahta çıktığı yılda (1143-1730) Rebû'l-ahir 1143/ Ekim 1730'da yenilenmiştir (VAD. No: 1101, vr.128-1b). Bu duruma başka bir örnek ise; Karahisar Köyü'ndeki Eşrefzade Camii'nde imam olan Mehmed'in beratı Recep 1115/Kasım 1703'de yenilenmiştir (VAD. No: 1115, vr.77b). Mehmed'in elindeki beratı I.Mahmud tahta çıktığı sene 1143/ 1730'da tekrar yenilenmiştir (VAD. No: 1105, vr.128-1b).

İmamlar ölünceye kadar görevlerinde kalabilirlerdi. Fasıllar Köyü Camii'nde günlük bir akçe ile imam yapan Süleyman sekiz sene kadar görev yaptıktan sonra ölünce yerine Şaban 1153/ Ekim 1740'da büyük oğlu Mehmed'e naibi Hüseyin arzıyla berat verilmiştir (VAD. No: 1105, vr.128-2a). Mehmed'in beratı 14 sene sonra Rebû'l-ahir 1168/ Ocak 1754'de yani III. Osman'ın tahta çıktığı yıl yenilenmiştir (VAD. No: 1103, vr.71-1b). Mehmed'in elindeki beratı üç yıl sonra III. Osman tahtan inip yerine III. Mustafa tahta çıkınca, Şaban 1171/ Nisan 1757'de tekrar yenilenmiştir (VAD. No: 1103, vr.71-1b). Homa-yı Sagir Köyü'ndeki Nureddin Dede Camii'nde de aynı tarihlerde beratlar yenilenmiştir; günlük bir akçe ile imamlık yapan Monla Mahmud'un elindeki beratı Rebû'l-evvel 1168/ Aralık 1754'de yenilenmiştir (VAD. No: 1103, vr.71-1b). Mahmud'un elindeki beratı üç sene sonra Şaban 1171/ Nisan 1757'de tekrar yenilenmiştir (VAD. No: 1103, vr.71-1b).

Padişahların taht değişikliğinde imamların ellerindeki beratları yenilenirdi. Sultan I.Abdülhamid tahta çıkış yılı olan 1167/1774 yıllarına ait berat yenilemeleri şu şekildedir: Avşar Köyü Hacı Musa Camii'nde bir akçe ile imamlık yapan Hüseyin bin Abdülmümin'in beratı Safer1188/ Nisan 1774'de yenilenmiştir (VAD. No: 1216, vr.143b). Çiçekler Camii'nde günlük yarım akçe ile imamlık yapan Yusuf'un beratı Safer1188/ Nisan 1774'de yenilenmiştir (VAD. No: 1216, vr.143b). Hüssün Köyü Camii'nde günlük bir akçe ile imamlık yapan Seyyid İbrahim bin Ebubekr'in beratı Cemâziye'l-evvel 1188/ Temmuz 1774'de yenilenmiştir (VAD. No: 1115, vr.51a). Karacaviran Köyü Camii'nde Hüseyin bin Veli'nin beratı 17 sene imamlık yaptıktan sonra Rebû'l-evvel 1188/ Mayıs 1774'de bir kez daha yenilenmiştir (VAD. No:

1216, vr.143b). Rumdiğin Köyü Camii'nin imamlığını yapan Seyyid Osman'ın elindeki beratı Şevval 1188/ Temmuz 1774'de yenilenmiştir (VAD. No: 1115, vr.51a).

İmam görevden kendi isteği ile ayrılınca yerine bir başkası atanırdı. Hüссün Köyü Camii'nde imam olan Mustafa görevini kendi isteği ile bırakınca Zilkâde 1144/ Nisan 1731'de naibi İbrahim arzıyla İsmail Halife Ebubekr'e berat verilmiştir (VAD. No: 1105, vr.128-1b). 26 sene sonra Rebü'l-evvel 1171/ Kasım 1757'de yapılan kayıтта Seyyid İbrahim Halife'nin elindeki beratının III. Mustafa'nın tahta çıkışıyla yenilediği tespit edilmiştir (VAD. No: 1103, vr.71-1b).

İmamların bazen ücret almadan görev yaptıkları da olurdu. Buna “*hasbî*” görev denirdi. Avşar Köyü'ndeki Hacı Musa Cami ile ilgili olan son kayıt ise bu camide görev yapan imamın olmadığı halk tarafından kadıya bildirildiği ve camiye bir imam tayin edilmesi istenmiştir. Bunun üzerine Safer 1244/ Ağustos 1828'de naibi Seyyid Mehmed Hüseyin'in arzıyla ücret almadan çalışacak olan Said Halife bin Said'e berat verilmiştir (VAD. No: 556, vr.77b). Çavuş Köyü'nde köy halkının yaptırdığı camide imamlık yapması için Cemâziye'l-ahir 1206/ Ocak 1791 Perşembe günü Osman bin İbrahim'e berat verilmiştir (VAD. No: 558, vr.22b). 25 sene ücret almadan imamlık yapan Osman bin İbrahim çocuksuz olarak ölünce yerine Zilkâde 1232/ Eylül 1816'da naibi Ahmed arzıyla köy halkı içinden Ahmed bin Hüseyin'e imam olarak berat verilmiştir (VAD. No: 555, vr.78a).

İmamlar sembolik ücretle de görev yaparlardı. Göçi-yi Kebir Kazası'na ait *Hurufat Defterleri*'nde imamların aldıkları ücretlerde kayıt edilmiştir. Avşar Köyü Camii'nde günde bir akçe ile imamlık yapan Hüseyin ölünce yerine Zilkâde 1114/ Mart 1702'de Ahmed imam olarak atanmıştır (VAD. No: 1141, vr. 77b).

İmamlar atandıkları görevlerde ömürlerinin sonuna kadar çalışmakla beraber görevlerinde ehil olmayanlar hakkında halkın şikâyetleri üzerine yapılan araştırma sonucunda, imam olanın aleyhine sonuçlanırsa görevine son verilirdi. Homa-yı Sagir Köyü'nde bulunan Nureddin Dede Camii'nde günlük yarım akçe ile imamlık yapan Lütfullah ölünce Cemâziye'l-ahir 1134/ Mart 1721'de Mustafa'ya berat verilmiştir (VAD. No: 1141,

vr.77b). Mustafa altı yıl kadar görev yaptıktan sonra görevlerini yerine getirmekte özensiz davranınca halkın şikâyeti üzerine elindeki beratı alındı ve İsmail Halife'ye Cemâziye'l-evvel 1140/ Aralık 1727'de berat verilmiştir (VAD. No: 1141, vr.77b). İmamlar isterlerse görevlerinden kendi rızalarıyla çekilebilirlerdi. Avşar Köyü'ndeki Hacı Muslu Camii'nde günlük bir akçe ile imamlık yapan İsmail görevinden kendi isteği ile feragat ettiği için Mehmed Halife'ye Cemâziye'l-ahir 1136/ Şubat 1723'de naibi Mehmed arzıyla berat verilmiştir (VAD. No: 1119, vr.152a). Göçi-yi Kebir Kazası'na tabi Karahisar Köyü Hacı Musa Camii'nde ise şöyle bir olay gerçekleşmiştir; İki akçe ile imamlık yapan Mehmed Halife kendi isteği ile bırakınca, Mehmed'e Rebü'l-evvel 1147/ Ağustos 1734'de naibi Seyyid Ahmed'in arzıyla berat verilmiştir (VAD. No: 1105, vr.128-2a). Mehmed 12 sene kadar görev yaptıktan sonra başka bir kazaya taşınıp orayı vatan edinmiş ve görevini terk etmiş bu durum üzerine Cemâziye'l-evvel 1159/ Mayıs 1746'da naibi Halil Efendi arzıyla Musa Halife'ye berat verilmiştir (VAD. No: 1104, vr.77b).

İmam, mahalle topluluğunun başıydı. Bu nedenle de herkes tarafından sevilmesi gerekirdi. Her şey onun bilgisi ve iznine bağlıydı. Çavuş Köyü Camii'nde ücret almadan imamlık yapan Osman bin İbrahim çocuksuz olarak ölünce yerine Zilkâde 1232/ Eylül 1816'da naibi Ahmed arzıyla köy halkı içinden sayılıp sevilen bir kişi olan Ahmed bin Hüseyin'e naibinin arzıyla imamlık yapması için berat verilmiştir (VAD. No: 555, vr.78a).

Göçi-yi Kebir Kazası'nın köylerinde bulunan camilerde imam olarak görev alan kişiler zaman zaman hatiplikte yapmışlardır. Şeyh Hasan Köyü'nde bulunan Mehmet Ağa Camii'nde imam ve hatip olan Seyyid Osman'ın elindeki beratı, Muharrem 1196/ Aralık 1781'de naibi Osman arzıyla yenilenmiştir (VAD. No: 1147, vr.90a).

2.3.2. Hatip

Şehir ve köylerde camilerde, cuma ve bayram namazını kıldırın, ardından minbere çıkararak hutbe okuyan ve ders işleyen görevliye “*hatip*” veya “*şeyhüledip*” denilirdi (Pedersen, 1979: 81-86. Önkal ve Bozkurt, 1993: 54).

Sebepsiz yere görevden alınıp başkası görevlendirilemez, ancak feragat eder ölür veya görevi terk ederse yerine yeni bir hatip tayin edilirdi. Tayin edilen kişi genelde eski hatibin kendi oğlu olurdu. Avşar Köyü'ndeki Hacı Musa Camii hatibi Hüseyin ölünce yerine Cemâziye'l-ahir 1155/Ağustos 1742'de oğlu Abdülmümin'e berat verilmiştir (VAD. No: 1104, vr.77b). Hacı Musa Camii'nde bir akçe ile hatiplik yapan Abdülmümin bin Hüseyin ölünce yerine Safer 1187/ Nisan 1773'de oğlu Hüseyin'e naibi Seyyid Abdurrahman'ın arzıyla berat verilmiştir (VAD. No: 1115, vr.51a).

Hatib kendi isteğiyle ayrılınca yerine bir başkası atanırdı. Karacaviran Köyü Camii'nde bir akçe ile hatiplik yapan Monla İbrahim görevini kendi isteği ile bırakınca Halil Halife'ye Zilkâde 1136/ Temmuz 1723'de naibi Abdülkerim arzıyla berat verilmiştir (VAD. No: 1119, vr.152a). Halil yedi sene kadar hatiplik yaptıktan sonra elindeki beratı Rebû'l-ahir 1143/ Ekim 1730'da yenilenmiştir (VAD. No: 1101, vr.128-1b).

Hatipliğin gereklerini muntazam olarak yerine getiren kimseler hatip olarak çok uzun süre görev yapmışlardır. Günlük bir akçe karşılığında 33 sene hatiplik görevini yapan Halil ölünce yerine Hüseyin Halifeye Cemâziye'l-ahir 1177/ Aralık 1763'de berat verilmiştir (VAD. No: 1101, vr.84a).

Göçü-yi Kebir Kazası'ndaki köylerde bulunan camilerde hatiplik yapan kişilerin gerekli görüldüğü zamanlarda imamlık yaptıkları da tespit edilmiştir. Ayrıca her görevde olduğu gibi burada da tek bir kişinin daha çok ücret alabilmesi için farklı görevlere aynı anda tayin edilmiştir. Fasıllar Köyü Camii'nde günlük bir akçe ile imam ve hatiplik yapan Osman kendi isteği ile görevini bırakınca yerine Şevval 1113/ Mart 1701'de naibi İbrahim arzıyla Mahmud'a berat verilmiştir (VAD. No: 1141, vr.77b).

2.3.3. Müezzin

Müezzin, camide namaz vakitlerinin geldiğini bildirmek için ezan okuyan ve namaz kılınırken farzdan önce kamet getiren görevlidir (Develioğlu, 1979: 711).

Müezzinlerin sesinin güzel olması ve namaz vakitlerini aksatmadan işini yapması atama şartları arasında yer almaktadır. Bunlar yalnız bir görevle meşgul olmayıp beratla kendilerine verilen diğer işleri de yapmaktaydılar. Karahisar Köyü, Hacı İlyas Zaviyesi'nin ihtiyaçlarının karşılanması için vakfedilen tarlalardan faydalanan ve caminin müezzinlik ve temizlik görevlerini yerine getiren Osman'ın elinde beratı olmadığından Rebû'l-ahir 1178/ Eylül 1764' naibi Hacı Mehmed arzıyla berat verilmiştir (VAD. No: 1101, vr.84a).

2.3.5. Tekkenişin

Tekkenişin, tekkelerde oturan ve gelip geçenlere hizmet eden görevlidir (Parlatır, 2006: 1673).

Göçü-yi Kebir Kazası'nda tekkelere şeyh atamaları yapılırdı. Hasan Şeyh Köyü'deki Hasan Şeyh Tekkesi'nin tekkenişini olan Derviş Musa ölünce yerine Ali'ye 1113/1701 berat verilmiştir (VAD. No: 1141, vr.77b).

Tekkenişin Ali'nin elindeki beratı Receb 1115/ Kasım 1703'de yenilenmiştir (VAD. No: 1141, vr.77b). Tekkenişin Ali'nin görevini nasıl bıraktığı ya da öldüğü il ilgili belgelerden bir kayıt tespit edilemezken, 29 sene sonraya ait olan kayıta ise Derviş Mehmed'in elinde olan beratı'nın Cemâziye'l-evvel 1145/ Ekim 1732'de yenilendiği belirtilmektedir (VAD. No: 1105, vr.128-1b). Hasan Şeyh Tekkesi'nde tekkenişin olan Derviş Mehmed'in elindeki beratı Zilkâde 1169/ Temmuz 1755'de yenilenmiştir (VAD. No: 1103, vr.71-1b). Hasan Şeyh Tekkesi'nin tekkenişi olan Derviş Mehmed 23 sene kadar görev yaptıktan sonra ölünce Rebû'l-ahir 1194/ Nisan 1780'de Osman tekkenişin olarak atanmıştır (VAD. No: 1147, vr.90a).

2.3.6. Zaviyedar

Zaviyedar, küçük tekke demek olan zaviyelerde oturan şeyhlere verilen isimdir. (Parlatır,2006: 1859).

Göçü-yi Kebir Kazası'nda Yatağan Mürsel Zaviyesi'nde büyüyüp, ders alan ve daha sonra orada zaviyedar olan Seyyid Mehmed görevinden kendi isteği ile

görevinden feragat edince oğlu Seyyid Ahmed'e Rebû'l-ahir 1142/ Ekim 1729'da berat verilmiştir (VAD. No: 1139, vr.129a). Seyyid Mehmed ölünce vakıf işlerine bakma görevi Seyyid Mehmed'in oğlu Seyyid Ahmed'e geçti. Seyyid Ahmed zaviyedarlığı kabul etmeyince, Cemâziye'l-evvel 1142/ Ekim 1729'da Şeyh Mehmed'e berat verilmiştir (VAD. No: 1139, vr.129a). Zaviyedarlık görevine tayin olmak için kardeşler arasında anlaşmazlıklar çıkmış, kadıdan alınan hüccet belgesi ile olay çözüme kavuşmuştur. Yatağan Mürsel Zaviyesi'nin zaviyedarı Seyyid Hacı Mehmed ölünce oğulları Mustafa ibn Zeynel, Ebubekr, Mehmed bin Hüseyin, Bektaş ibn Murtaza, İsmail ibn Murtaza, Mehmed bin Mahmud, Hasan ibn Ahmed, Mehmed bin Bektaş, Mehmed bin Ahmed, Mehmed bin Ali ve Şeyh Mehmed bin Ahmed'e zaviyenin zaviyedarlık görevi intikal etmişken, Şeyh Mehmed bin Ahmed bir yolunu bulup kendi üzerine berat çıkarmıştır, fakat diğer kardeşleri bu duruma sessiz kalmayarak ellerinde bulunan hüccet şeriyesine dayanarak Safer 1144/ Ağustos 1731'de yeniden berat çıkartmışlardır (VAD. No: 1128, vr.111a).

Zaviyedarlık görevi tıpkı diğer vakıf ve cami görevlilerinin seçilmesin de olduğu gibi babadan oğla geçen bir vazifedir. Yatağan Baba Zaviyesi'ne ait mezranın yarı hissesine sahip olan Şeyh Mehmed ölünce 150 seneden fazla zamandır babadan oğla geçerek devam eden zaviyedarlık görevi naibi Hasan arzıyla Şeyh Mehmed'in oğlu Seyyid Amed'e Safer 1145/ Temmuz 1732'de berat verilmiştir (VAD. No: 1105, vr.128-1b).

Zaviyedarlarında ellerinde bulunan görev beratları tıpkı imamlar ve nazırlarda olduğu gibi padişahların tahta çıkmalarıyla yenilenmiştir. Yatağan Mürsel Zaviyesi'nin zaviyedarı Seyyid Ahmed'in görevinden alınması üzerine oğlu Şeyh Mehmed'e verilen berat Cemâziye'l-evvel 1143/ Ekim 1730'da yenilenmiştir (VAD. No: 1128, vr.111a).

2.4. GÖÇİ-Yİ KEBİR KAZASI'NDAKİ VAKIF KURUMLARINDA YARDIMCI HİZMETLERDE ÇALIŞAN GÖREVLİLER

2.4.1. Ferraş

Ferraş, camilere halıların ve kilimlerin açılmasından, toplanmasından ve temizlenmesinden sorumlu olan görevliydi. Ayrıca imarethanede misafirlerin kaldıkları yerlerin temizliğini de yapardı (Küçükdağ, 1997: 123).

Göçi-yi Kebir Kazası'na ait *Hurufât Defterleri*'nde Karahisar Köyü, Hacı İlyas Zaviyesi ve Yalasun Köyündeki Ayan Tekkesi'ne ferraş atandığına dair belgeler tespit edilmiştir. Hacı İlyas Zaviyesi'nin ihtiyaçlarının karşılanması için vakfedilen tarlalardan faydalanan ve caminin müezzinlik ve ferraşlık görevini yerine getiren Osman'ın elinde beratı olmadığından Rebû'l-ahir 1178/ Eylül 1764'de naibi Hacı Mehmed arzıyla berat verilmiştir (VAD. No: 1101, vr.84a). XVIII. yüzyılın ikinci yarısında faaliyette olduğu anlaşılan zaviyenin bu tarihten sonraki durumu malum değildir. Günümüzde Hacı İlyas Zaviyesi tamamen yıkılmış ve kalıntıları bile kaybolmuştur (Konyalı, 1991: 95). Yalasun Köyü'ndeki Ayan Tekkesi'nde günlük bir akçe ile ferraşlık yapan İsmail'in elindeki beratı Şaban 1118/ Kasım 1706'da yenilenmiştir (VAD. No: 1141, vr.77b).

2.4.2. Kayyım

Vakfın malını korumakla görevli kişiye kayyum denirdi. Sözlükte bir işi yerine getiren, üstlenen kimse anlamına gelen kayyım kelimesi terim olarak hakim tarafından kısıtlı, gaip vb. kişiler adına hukuki tasarruflarda bulunmak üzere tayin edilen kimse şeklindeki geniş anlamı yanında vakıf mütevellisi ve camilerin temizlik işlerini yapan görevli anlamında da kullanılmıştır (Özmel, 2000: 183). Aynı zamanda kayyım caminin kapısını belirli zamanlarda açan, kapatan ve güvenliği sağlayan görevli olup; caminin temizliği, lambaların yakılması gibi görevleri de yapmıştır (Özdemir, 2005: 20). Yalnız bu görev için atandıkları gibi bu görevin yanında vakfın başka işlerini de üstlendiklerini belgelerden tespit edilmiştir. Bu şekilde kayyımların daha fazla ücret alması sağlanmıştır.

Bunun için sadece bir kişinin atanmasına belgelerde yer verilmiştir. Oda müezzinlik görevini aynı anda yürütüyordu. Göçi-yi Kebir kazasındaki vakıf kurumlarında fazla kayyum görev yapmıyordu. Genellikle müezzinler kayyım olarak atanmıştır. Göçi-yi Kebir Kazası'nın Karahisar Köyü, Hacı İlyas Zaviyesi'nin ihtiyaçlarının karşılanması için vakfedilen tarlalardan faydalanan ve caminin müezzinlik, temizlik ve kayyımlık görevlerini yerine getiren Osman'ın elinde beratı olmadığından Rebîü'l-ahir 1178/ Eylül 1764'de naibi Hacı Mehmed arzıyla berat verilmiştir (VAD. No: 1101, vr.84a). Belgeden anlaşıldığı üzere, zaviyenin kayyımının ihtiyaçları zaviyenin vakfi olan tarlalardan karşılanmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GÖÇİ-Yİ KEBİR KAZASI'NDAKİ DİNÎ YAPILAR

3.1. CAMİ

İlk insan Hz. Âdem'den itibaren insanoğlu Allah'a inanma ve bu inancı gereği olarak da ona ibadet etme ihtiyacı hissetmiştir. Daha güvenli ve huzurlu ibadet edebilmek için de mabetlere ihtiyaç duyulmuş ve her topluluk kendi inanç sistemine göre mabetler inşa etmiştir. Müslüman Türkler de Anadolu'ya geldiklerinde yerleştikleri yerlerin nüfusuna göre cami ve mescitler yapmışlardır. Bu bölümde kaynaklarda yer alan mabetler hakkında bilgi verilecektir.

Cami kelimesi Arapça “*cem*” kökünden türetilmiş olup; toplayan, bir araya getiren anlamında, içinde cuma namazı kılınan ve hatibin hutbe okuduğu minber bulunan mabetler için kullanılmaktadır (Önkal ve Bozkurt, 1993: 49). Daha İslam'ın ilk yıllarından itibaren Müslümanların toplanma yerleri camileri olmuştur. Cami ve mescitlerden, hükümet konağı, mahkeme, misafirhane, genel eğitim ve konferans yeri olarak da yararlanılmıştır (Emecen, 1999: 93). Türk-İslam şehirlerinde camiler aynı zamanda ticaret ve sosyal yaşantının da çevresinde yoğunlaştığı mekânlar olmuştur (Akyüz, 1994: 91).

Osmanlı devletinde eğer bir yere yerleşmeye karar verilirse önce oraya İslam dinin gereği olarak bir mescit yapılırdı. Osmanlı devletinde her mahalleye bir mescit anlayışı yerleşmişti (Tanyeli, 1987:159). Daha sonra nüfus arttıkça ihtiyaca göre mescitler büyür ve Cuma namazı da kılınan cami şeklini alırdı. Osmanlı devletinde evler bu caminin etrafında gelişirdi. İlerleyen dönemlerde ise bu cami tamamen şehrin merkezi durumuna geçirdi. Bu camilerin etrafında mahalleler meydana gelmeye başladık ki bu mahallelerin mimari yapısını incelenecek olursa, büyük bir mescit etrafında 30–40 haneden oluşurdu. Osmanlı şehirleri, kültür ve özellikleri kadar fiziki şekillerini de, kendinden önceki İslam devletlerinden almıştır. Ulu cami

ve onun yanında kurulmuş pazaryeri şehrin merkezini teşkil ederdi. Han ve ılıca gibi kuruluşların varlığı şehri daha da hareketli hale getirirdi (Orhonlu, 2002: 529).

Küçük ve orta büyüklükteki Osmanlı kentlerinde diğerlerinden minarelerinin bir veya iki şerefeli oluşu ile ayrılan tek bir cuma camii bulunurdu. Bu camilere aynı zamanda Ulu Cami de denirdi. Çevre köylerden insanlar sadece cumada değil bayram gibi önemli günlerde de buraya gelirlerdi. Bazen geniş bir alan olduğu için cuma ve bayram namazlarının musallada kılındığı da görülmüştür. Genellikle musallada namaz kıldıran imam ve hatip ulu cami imam ve hatibidir.

Osmanlı döneminden önce kalan camiler genel olarak hükümdar ve ailesi tarafından yaptırılmışlardır. Bu nedenle Selçuklu döneminden kalan camilerin sayısı azdı. Nüfus artışına paralel olarak ibadethanelerin sayısı artmıştır. Osmanlı döneminde halktan da cami yaptıranların olması cami sayısının artmasında etkili olmuştur. Bazı mescitler ise hükümdardan alınan izin ile minber konularak camiye dönüştürülmüşlerdir (Küçükdağ, 2005: 33). Aşağıda Göçi-yi Kebir Kazası'nda bulunan camiler incelenecektir.

3.1.1. Göçi-yi Kebir Kazası'ndaki Camiler

3.1.1.1. Avşar Köyü'ndeki Camiler

Beyşehir'e uzaklığı 14 km'dir. Günümüzde Bayavşar adını taşıyan köyde 1997 yılında yapılan nüfus sayımına göre köyde 2374 kişinin yaşadığı tespit edilmiştir. Bunun sonucunda Bayavşar köyü 1998'de kasaba olmuştur. Temel geçim kaynağı hayvancılık olan köy halkının çoğunluğu iş bulmak İstanbul'a göç etmiştir. Avşarlar Oğuzlar'ın Bozok Kolundan, Yıldızhanogulları'na mensupturlar. Bu boy için çevik ve vahşi hayvan avına hevesli nitelendirmesi yapılmıştır.

3.1.1.1.a. Hacı Musa Camii

Hacı Musa Camii Avşar köyü sınırları içinde bulunuyordu. Günümüzde Bay Avşar adını alan Avşar Köyü Beyşehir ile Seydişehir arasındaki ana yol üzerinde bulunmaktadır. *Hurufât Defterleri* kayıtlarında “*Avşar Köyü’nde Hacı Musa’nın binâsı camide*” şeklindeki ifadede bu camiyi köy halkından Hacı Musa’nın yaptırdığı bilinmekle beraber, tam olarak yapılış tarihi belli değildir (VAD. No: 1115, vr. 51.a). Avşar köyü ile ilgili olarak *Hurufât Defterleri*’nde rastlanan kayıtların başlangıç tarihi Hicri 1141/ Miladi 1702’dir. Avşar Köyü Camii’nde günde bir akçe ile imamlık yapan Hüseyin ölünce yerine Zilkâde 1114/ Mart 1702’de Ahmed imam olarak atanmıştır (VAD. No: 1141, vr. 77b). Hacı Musa Camii’nde bir akçe ile hatiplik yapan Hüseyin bin İbrahim’in Zilkâde 1115/ Mart 1703 tarihinde beratı yenilenmiştir (VAD. No: 1141, vr.77b). Daha sonra imam Ahmed ve hatip Hüseyin’in durumlarının ne olduğu ile ilgili bir kayıta rastlanmamış ve 27 sene sonra Hacı Musa Camii’nde bir akçe ile imam ve hatiplik yapan Hüseyin Halife ibn İbrahim’e Ramazan 1143/ Mart 1730’da naibi Zahir Akif arzıyla berat verilmiştir (VAD. No: 1128, vr.111a). 12 yıl sonra Hüseyin ölünce yerine Cemâziye’l-ahir 1155/Ağustos 1742’de oğlu Abdülmümin’e berat verilmiştir (VAD. No: 1104, vr.77b). Hacı Musa Camii’nde bir akçe ile imam ve hatiplik yapan Abdülmümin bin Hüseyin ölünce yerine Safer 1187/ Nisan 1773’de oğlu Hüseyin’e naibi Seyyid Abdurahman’ın arzıyla berat verilmiştir (VAD. No: 1115, vr.51a). Hacı Musa Camii’nde bir akçe ile imam ve hatiplik yapan Hüseyin bin Abdülmümin’in beratı Safer1188/ Nisan 1774’de yenilenmiştir (VAD. No: 1216, vr.143b). Abdülmümin görevinden kendi isteği ile ayrılınca yerine Safer 1199/ Aralık 1784’de kardeşi Said’e naibi Seyyid İsmail arzıyla berat verilmiştir (VAD. No: 1113, vr.71a). Said görevi aldıktan sonra neler olduğu hakkında belgelerde bir bilgiye rastlanmazken 43 sene sonraki kayıta yarım akçe ile imamlık yapan Abdülmümin’in ihtiyar ve hasta olması nedeniyle görevini bıraktığı ve yerine Muharrem 1243/ Temmuz 1827’de büyük oğulları Halil ve Abdülmümin’e naibi Seyyid Mehmed Necib arzıyla berat verildiği anlatılmıştır (VAD. No: 556, vr.77b). *Hurufât Defterleri*’nde Hacı Musa Camii ile ilgili olan son kayıt ise bu camide görev yapan imamın olmadığı halk tarafından kadıya bildirildiği ve camiye bir imam tayin edilmesi istenmiştir. Bunun

üzerine Safer 1244/ Ağustos 1828'de naibi Seyyid Mehmed Hüseyin'in arzıyla ücret almada çalışacak olan Said Halife bin Said'e berat verilmiştir (VAD. No: 556, vr.77b).

3.1.1.1.b. Hızır Paşa Camii

Hızır Ali Paşa adıyla da bilinen, Hızır Paşa Camii'nin ne zaman yapıldığı ile ilgili bir bilgiye belgelerde rastlanmazken, Caminin 1310/1893'de yapıldığı sanılmaktadır. Yaptıran kişinin caminin adında anlaşılacağı üzere Hızır Paşa olduğu Hurufat belgelerinden tespit edilmiştir (VAD. No: 555, vr.78a). Caminin sağındaki minaresi 1965'de yapılmıştır. Yapılış tarzı itibariyle Eşrefoğlu Camii'ne benzemektedir. Caminin duvarlarında Avşar Köyü'nün çevresinde bulunan ören yerlerinden getirilen ve Romalılara ait olduğu sanılan taşlar kullanılmıştır.

Hızır Paşa Camii ile ilgili ilk Hurufat belgesinde şöyle yazılıdır; günlük bir akçe ile hatiplik yapan Hüseyin bin Abdülmümin çocuksuz olarak ölünce yerine Zilkâde 1236/ Temmuz 1820'de Şerif Ahmed'e naibi İsmail arzıyla berat verilmiştir (VAD. No: 555, vr.106a). Bir akçe ile imamlık yapan Şerif Ahmed kendi isteği ile aldığı ücretin ve haklarının üçte ikisini kardeşleri olan Seyyid Hüseyin ve Seyyid Ebubekr'e vermiştir. Muharrem 1236/ Ekim 1820'de kardeşleri olan Seyyid Hüseyin ve Seyyid Ebubekr'e berat verilmiştir (VAD. No: 555, vr.78a). Üç kardeş; Şerif Ahmed, Seyyid Hüseyin ve Seyyid Ebubekr günlük bir akçe ile hatiplik görevini yaparken, Şerif Ahmed ve Seyyid Hüseyin haklarını üçte ikisini Zilkâde 1250/ Mart 1834'te kardeşleri olan Seyyid Ebubekr'e ferman gereğince bırakmışlardır (VAD. No: 557, vr.100).

3.1.1.2. Bükçe Köyü Camii

Osmanlı Devleti zamanında XIX. ve XIX. yüzyıllarda Göçiyi Kebir Kazası'na bağlı olan Bükçe Köyü, günümüzde Konya'nın Seydişehir ilçesine bağlıdır. Seydişehir'e uzaklığı 35 km'dir. Bükçe Köyü ve Camii hakkında *Hurufât Defterleri*'ndeki kayıt sayısı çok azdır. Köyün camiini kimin yaptırdığı ve kaç yılında yapıldığı bilinmemektedir. İlk kayıta daha önceden görev beratı verilmiş

olan Mehmed'in beratı Şaban1102/ Nisan 1690'da yenilendiği belirtiliyor (VAD. No: 1141, vr.77b). 13 senelik bir aradan sonra günlük bir akçe ile imam ve hatiplik yapan Mehmed'in Receb 1115/Kasım 1703'de görev beratı yenilenmiştir (VAD. No: 1141, vr.77b). Bir sene sonra yapılan kayıta ise imam ve hatiplik yapan Abdullah ölünce yerine Cemâziyel-ahir 1116/Ekim 1704'de oğlu Mürsel'e berat verildiği belirtilmiştir (VAD. No: 1141, vr.77b). Daha önce imam ve hatip olan mehmed'e ne olduğu Abdullah'ın nasıl berat aldığı kayıtlarda yoktur. Bükçe Köyü ile ilgili son kayıtda ise günlük bir akçe ile imam ve hatiplik yapan Ali çocuksuz olarak ölünce yerine Rebûl-evvel 1250/ Temmuz 1834'de naibi Mehmed Emin arzıyla Seyyid Mehmed Halife'ye Berat verildiği belirtilmiştir (VAD. No: 557, vr.100). Arada geçen 130 yıllık aradaki kayıtlara ulaşılamamıştır. Belki de bu arada Bükçe Köyü ile ilgili hiç kayıt tutulmamıştır. Bu konu ile ilgili kesin bir şey söylemek mümkün değildir.

3.1.1.3. Çavuş Köyü Camii

Göçü-yi Kebir Kazası'na bağlı olan Çavuş Köyü günümüzde Seydişehir ilçesinin sınırlarında kalmaktadır. Konya-Manavgat Karayolu üzerinde bulunan köyün, Seydişehir'e uzaklığı 27 km'dir. Osmanlı Devleti zamanında çok küçük bir köy olduğundan *Hurufât Defterleri*'ndeki belge sayısı da oldukça azdır. Çavuş Köyü Camii'nin ne zaman yapıldığına dair net bir bilgi olmamakla beraber, belgelerdeki şu ifadeden “*Göçü-yi Kebir de Çavuş nâm kâryede ahâlî binâsı câmi'in*” köyün camisini köy halkının yaptırdığı anlaşılıyor (VAD. No: 558, vr.22b). Çavuş Köyü Camii ile ilgili olarak *Hurufât Defterleri*'nde geçen ilk belgede köy halkının yaptırdığı camide imam ve hatiplik yapması için Cemâziye'l-ahir 1206/ Ocak 1791 Perşembe günü Osman bin İbrahim'e berat verilmiştir (VAD. No: 558, vr.22b). 25 sene ücret almadan imamlık ve hatiplik yapan Osman bin İbrahim çocuksuz olarak ölünce yerine Zilkâde 1232/ Eylül 1816'da naibi Ahmed arzıyla köy halkı içinden Ahmed bin Hüseyin'e imam olarak; Mehmed bin Ahmed de hatip olarak berat verilmiştir (VAD. No: 555, vr.78a). Ahmed bin Hüseyin 10 sene imamlık yaptıktan sonra ölünce yerine 1242/ 1826'da oğlu Mustafa bin Ahmed'e naibi Ömer arzıyla berat

verilmiştir (VAD. No: 556, vr.77b). *Hurufât Defterleri'nde* Çavuş Köyü ile ilgili bu tarihten sonra da başka kayıta rastlanmamıştır.

3.1.1.4. Çiçekler Köyü Camii

Göçü-yi Kebir Kazası'nın çiçekliği olduğu için Çiçekler adını aldığı düşünülen köy, günümüzde Beyşehir ilçesine bağlıdır. Çiçekler Köyü'nün ilçe merkezine uzaklığı 15 km'dir. Çiçekler Köyü Camii'nin yapılış tarihi ile ilgili net bir bilgiye ulaşılamazken, belgelerden camiye hayırsever köy halkının yaptırdığı “*Göçü-yi Kebîr kazâsına tâbi' Çiçekler nâm karyede eshâb-ı hayrın binâsı câmi'de*” şeklindeki ifadeden anlaşılmaktadır (VAD. No: 556, vr.77b).

Hurufât Defterleri'nde Çiçekler Köyü ile ilgili ilk kayıt miladi 1722 yılına aittir. Yarım akçe ile imam, yarım akçe ile hatiplik yapan Abdülgaffar ölünce yerine Şaban 1135/ Mayıs 1722'de Ebubekr'e berat verilmiştir (VAD. No: 1119, vr.152a). Bir yıl sonra Ebubekr'in ölmesi üzerine Zilkâde 1136/ Temmuz 1723'de Monla Abdülmuttalib imam olarak berat verilmiştir (VAD. No: 1119, vr.152a). Muharrem 1138/ Eylül 1725'de Monla Abdülmuttalib'in beratı yenilenmiştir (VAD. No: 1091, vr.124a). Ebubekr'in ölümü üzerine boşalan hatiplik görevi için ise naibi Halil arzıyla Monla Abdülmuttalib'e berat verilmiştir (VAD. No: 1091, vr.124a). Bu tarihten sonra Abdülmuttalib bir akçe ile hem imam hem de hatip olarak çalışmış, Cemâziye'l-evvel 1143/ Ekim 1730'da da beratı yenilenmiştir (VAD. No: 1105, vr.128-1b). Bir sene sonraki kayıta Muharrem 1144/ Temmuz 1731'de tekrar Abdülmuttalib'in görev beratı yenilenmiştir (VAD. No: 1128, vr.111a). Dört sene sonra Abdülmuttalib'in ölmesi üzerine Muharrem 1148/ Mayıs 1735'de naibi Abdülkadir arzıyla Mustafa'ya berat verilmiştir (VAD. No: 1105, vr.128-2a). Yarım akçe ile imam, bir buçuk akçe ile hatiplik yapan Mustafa 24 sene çalıştıktan sonra ölünce yerine Safer 1173/ Eylül 1759'da naibi Seyyid Osman arzıyla Yusuf Halife'ye berat verilmiştir (VAD. No: 1216, vr.71-1b). Günlük yarım akçe ile imam ve hatiplik yapan Yusuf'un beratı Safer1188/ Nisan 1774'de yenilenmiştir (VAD. No: 1216, vr.143b). 15 sene görevde kalan Yusuf ölünce yerine Muharrem 1199/ Kasım 1784'de Şeyh Mustafa'ya berat verilmiştir (VAD. No: 1113, vr.71a). Şeyh

Mustafa 44 seneye yakın bir süre görevde kalarak Çiçekler Köyü Camii'nin en uzun süre imam ve hatipliğini yapan görevli olmuştur. Şeyh Mustafa ölünce yerine oğulları Seyyid Hüseyin ve Seyyid Hamza'ya Rebû'l-evvel 1244/ Eylül 1828'de naibi Seyyid Mehmed arzıyla berat verilmiştir (VAD. No: 556, vr.77b). Çavuş Köyü'ne ait olarak tespit edilen en son belge Başbakanlık Osmanlı Arşivine ait olup şu şekildedir; Çavuş Köyü Camii'nde hatiplik Hüseyin'in ölünce Mehmed bin Mehmed'e berat verilmiştir (BOA. C. Ev. 2179/65).

3.1.1.5. Fasıllar Köyü Camii

Beyşehir'e uzaklığı 18 km olan köy; eski çağın önemli ticaret yolları üzerindeki Fasıllar Köyü, tarihi *Mistia* şehrinin bulunduğu yerdedir. Köyde “*Fasıllar Hitit Anıtı*” olarak, dünyada bilinen Kurt Beşiği de denilen Hititlere ait kaya oyması bir eser bulunmaktadır (Fotoğraf: 15). Tam karşısında da “*Lukyanus Anıtı*” olarak dünya da bilinen At Kaya Anıtı vardır (Fotoğraf: 18) (Bahar, 2011: 172).

Fasıllar Köyü XVI. yüzyılda Beyşehir Sancağı bünyesinde bulunan Göçi-yi Kebir Kazası'nın merkezi durumundadır (Konyalı, 1991: 328). Köy XIX. yüzyılda Kaza özelliğini kaybedince eski önemini kaybetmiş ve tarım ve hayvancılıkla geçinen küçük bir köy durumuna gelmiştir.

Beyşehir çevresinde yaygın olan cami tipinde olan Fasıllar Camii, adi taştan yapılmıştır. Kapısının üstündeki mermerde dört satır halindeki kitabede şu hadisi şerif vardır: “*Mescitde mü'min suda balık gibidir. Mescitde münafık kafeste kuş gibidir. Ey kapılar açan Allah'ım bize hayırlı kapılar aç. Bunu 15 Rebû'l-evvel 1280 de Ömer yaptı.*” Cami 1280/1863 yılında Ömer isminde bir usta tarafından yapılmıştır. Kitabenin iki taraflarına ay yıldız kabartmaları işlenmiştir (Fotoğraf: 19).

1959 yılında cami ve minaresi yenilenmiş üstüne kiremitli çatı yapılmıştır. Caminin önünde yarısı kırılmış bir mezar taşı vardır. Burada 1201 Zilhicce/ 1786 Eylül'de ölen Fasıllarlı Mehmed Efendi gömülüdür. Bu kişinin Fasıllar Camii'nde imamlık yaptığı düşünülmektedir.

Hurufât Defterleri'nde geçen; “*Göcî-yi Kebîr*'de *Fasıllar karyesinde Halil binâ eylediği câmi*” şeklindeki kayıttan Fasıllar Köyü Camii'ni Halil adında bir kişinin yaptırdığı anlaşılıyor (VAD. No: 1105, vr.128-2a).

Fasıllar Köyü Camii'nde günlük bir akçe ile imam ve hatiplik yapan Osman kendi isteği ile görevini bırakınca yerine Şevval 1113/ Mart 1701'de naibi İbrahim arzıyla Mahmud'a berat verilmiştir (VAD. No: 1141, vr.77b). Mahmud'un elindeki beratı Recep 1115/ Kasım 1703'de yenilenmiştir (VAD. No: 1141, vr.77b). Günlük yarım akçe ile imam ve hatiplik yapan Mahmud ölünce yerine Zilkâde 1145/ Nisan 1732'de naibi Hasan arzıyla Süleyman'a berat verilmiştir (VAD. No: 1105, vr.128-2a). Süleyman sekiz sene kadar görevini yaptıktan sonra ölünce yerine Şaban 1153/ Ekim 1740'da büyük oğlu Mehmed'e naibi Hüseyin arzıyla berat verilmiştir (VAD. No: 1105, vr.128-2a). Mehmed'in beratı 14 sene sonra Rebû'l-ahir 1168/ Ocak 1754'de yenilenmiştir (VAD. No: 1103, vr.71-1b). Mehmed'in elindeki beratı üç yıl sonra tekrar Şaban 1171/ Nisan 1757'de yenilenmiştir (VAD. No: 1103, vr.71-1b). Mehmed aşağı yukarı 14 sene görev yaptıktan sonra ölünce yerine Cemâziye'l-ahir 1199/ Nisan 1784'de naibi Seyyid İsmail arzıyla kardeşi Şeyh Ali'ye berat verilmiştir (VAD. No: 1113, vr.71a). Ali günde yarım akçe ile 12 sene kadar görev yaptıktan sonra ölünce yerine Ramazan 1211/ Şubat 1796'da oğlu Mehmed Efendi'ye berat verilmiştir (VAD. No: 552, vr.68a). Günlük bir akçe ile hatip olan Monla Mehmed Emin bin Ali görevini terk edince elindeki beratı alındı ve Recep 1220/ Eylül 1805'de naibi Seyyid İsmail arzıyla Ahmed bin Mustafa'ya verilmiştir (VAD. No: 553, vr.89a). Fasıllar Köyü Camii'nde günlük bir akçe ile hatip olan Monla Ahmed bin Mustafa ölünce yerine Zilkâde 1232/ Eylül 1816'da naibi Mehmed Emin arzıyla Mehmed Emin bin Ali'ye berat verilmiştir (VAD. No: 555, vr.78a).

3.1.1.6. Hüssün Köyü Camii

Hurafât Defterleri'nde ki adı Hüssün olarak geçen köy günümüzde Hüseyinler Köyü adını almıştır. Günümüzde Beyşehir'e bağlı olan köy, Konya'ya 112 km; Beyşehir'e ise 22 km uzaklıktadır. II.Bayezid (1481-1512) zamanında ki kayıtlarda Hassün olarak adı geçen köy şehzade hassı olarak kaydedilmiştir (Konyalı, 1991:

128). Hüsünler Köyü ile ilgili ilk belgede; Hüsünler Köyü Camii'nde, günlük bir akçe ile imam ve hatip olan Süleyman öleli 20 seneden fazla olduğu ve yeri boş kaldığı için Şaban 1138/ Nisan 1725'de naibi Halil arzıyla Mustafa Halife'ye berat verilmiştir (VAD. No: 1138, vr.124a). Mustafa görevini bırakınca Zilkâde 1144/ Nisan 1731'de naibi İbrahim arzıyla İsmail Halife Ebubekr'e berat verilmiştir (VAD. No: 1105, vr.128-1b). 26 sene sonra Rebû'l-evvel 1171/ Kasım 1757'de yapılan kayıttta Seyyid İbrahim Halife'nin elindeki beratının yenilendiği yazılıdır (VAD. No: 1103, vr.71-1b). Bir sonraki kayıttan İbrahim Halife'nin Ebubekr'in çocuğu olduğu anlaşılmaktadır. Fakat Ebubekr'e ne olduğu, beratın İbrahim Halife'ye nasıl geçtiği ile ilgili bir bilgi yoktur. Günlük bir akçe ile imam ve hatiplik yapan Seyyid İbrahim bin Ebubekr'in beratı Cemâziye'l-evvel 1188/ Temmuz 1774'de yenilenmiştir (VAD. No: 1115, vr.51a). Seyyid İbrahim ölünce oğulları olan Seyyid Süleyman ve Seyyid Hasan cahil oldukları için berat haklarından kendi istekleri ile vazgeçmişlerdir, yerlerine Muharrem 1196/ Aralık 1781'de naibi Seyyid Mustafa arzıyla Ali Halife'ye berat verilmiştir (VAD. No: 1147, vr.90a). Ali Halife ölünce yerine oğlu Musa'ya Ramazan 1211/ Şubat 1796'da naibi Seyyid İsmail arzıyla berat verilmiştir (VAD. No: 552, vr.68a). 21 sene kadar görev yapan Musa bin Ali ihtiyar ve hasta olunca imam ve hatiplik görevini yerine getiremeyince kendi isteği ile görevini bırakmış yerine Hüsünler Köyü halkından Hasan bin Mehmed'e Zilhicce 1233/ Ekim 1817'de naibi Seyyid Mehmed Arif arzıyla berat verilmiştir (VAD. No: 555, vr.78a).

3.1.1.7. Homa-yı Sagir Köyü'ndeki Nureddin Dede Camii

Homa-yı Sagir Köyü'nün bu günkü adı Esence'dir. Konya'nın, Beyşehir İlçesine bağlı bir kasabadır. Eski adı "*Homa*" olup, bu ismin Rum kökenli olması nedeni ile 1964 yılında İsmet İnönü tarafından "*Aşağı esence*" olarak değiştirilmiştir. 1992 yılında ise resmen Belediye olmuştur. 04.02.2006 tarihinde Bakanlar Kurulunun kararı ve 26070 sayılı *Resmi Gazete* yayımı ile Aşağı esence olan kasabanın yeni adı "*Esence*" olarak değiştirilmiştir. Esence'nin Konya il merkezine uzaklığı 104 km, Beyşehir ilçesine 17 km, Seydişehir'e ilçesine ise 20 km'dir.

3.1.1.7.a. Nureddin Dede Camii

Homa-yı Sagir Köyü'ndeki Nureddin Dede Cami adından da anlaşılacağı üzere Nureddin isimli hayır sahibi kişi tarafından yapılmıştır. Belgelerden caminin yapılış tarihi ile ilgili bilgiye ulaşılamazken şu ifadeden; “*Göcî-yi Kebîr kazâsına tâbî‘ Homa-ı Sagîr nâm karyede Nureddin Dede binâ eylediği Câmî ‘i’n*” camiyi yaptıran kişi tespit edilmektedir (VAD. No: 1105, vr.128-1b). Zilhicce 1328/ Aralık 1910 tarihli belge ile caminin bir vakfının olduğu ve bu vakfın gelirleri ile camide görev yapanlarında ücretlerinin ödendiği tespit edilmiştir. Caminin vakfindan aldığı günlük yarım akçe ile hatiplik yapan Seyyid Hafız İbrahim bin Seyyid Salih'in ölmesi üzerine Halil hatip olarak tayin edilmiştir. (BOA.C.Ev.2180/89).

Nureddin Cami'nde imam olan Hüseyin ölünce yerine Mehmed'e Şevval 1113/ Mart 1701'de berat verilmiştir (VAD. No: 1141, vr.77b). Günlük bir akçe ile hatiplik yapan Mehmed'in beratı Recep 1115/Kasım 1703'de yenilenmiştir (VAD. No: 1141, vr.77b). İmam ve Hatiplik görevini bir arada gerçekleştiren Mehmed ölünce yerine Lütfullah'a Şevval 1118/ Ocak 1706'da berat verilmiştir (VAD. No: 1141, vr.77b). Günlük yarım akçe ile imam ve hatiplik yapan Lütfullah ölünce Cemâziye'l-ahir 1134/ Mart 1721'de Mustafa'ya berat verilmiştir (VAD. No: 1141, vr.77b). Mustafa altı yıl kadar görev yaptıktan sonra görevlerini yerine getirmekte özensiz davranınca elindeki beratı alındı ve İsmail Halife'ye Cemâziye'l-evvel 1140/ Aralık 1727'de berat verilmiştir (VAD. No: 1141, vr.77b). Günlük Yarım akçe ile imam ve hatiplik yapan İsmail Halife'nin elindeki beratı Cemâziye'l-evvel 1143/ Ekim 1730'da yenilenmiştir (VAD. No: 1141, vr.77b). Günlüğü bir akçeye çıkarılan İsmail görevini terk edince yerine Monla Mahmud'a Zilkâde 1144/ Nisan 1731'de naibi Mustafa'nın arzıyla berat verilmiştir (VAD. No: 1105, vr.128-1b). Günlük bir akçe ile imam ve hatiplik yapan Monla Mahmud'un elindeki beratı Rebû'l-evvel 1168/ Aralık 1754'de yenilenmiştir (VAD. No: 1103, vr.71-1b). Mahmud'un elindeki beratı üç sene sonra Şaban 1171/ Nisan 1757'de tekrar yenilenmiştir (VAD. No: 1103, vr.71-1b). Mahmud ölünce yerine oğlu Seyyid Nurullah Halife'ye hatiplik yapması; kardeşi Seyyid Abdullah Halife'ye ise imamlık yapması için Recep 1173/ Şubat 1759'da naibi Osman arzıyla berat verilmiştir (VAD. No: 1103, vr.71-2a). Hatip olan

Nurullah ve imam olan Seyyid Abdullah kardeşleri her ikisi de ölünce yerlerine Fethullah Halife'ye Cemâziye'l-evvel 1178/ Ekim 1764'de berat verilmiştir (VAD. No: 1101, vr.84a). Abdullah ve Nurullah kardeşlerin akrabası olmayan Seyyid Fethullah 10 seneye yakın bir zamandır görevini ve Homa-yı Sagir Köyü'nü terk etmiş ve Konya'da ikamet etmeye başlamıştır. Bu durumun tespit edilmesi üzerine elindeki beratı alınmış ve naibi Seyyid Hasan arzıyla Rebû'l-evel 1191/ Nisan 1777'de Seyyid Ali bin Seyyid Mahmud'a berat verilmiştir (VAD. No: 1147, vr.90a). Günlük bir akçe ile imam ve hatiplik yapan Seyyid Ali bin Seyyid Mahmud ölünce, oğlu Seyyid Mehmed Emin bin Seyyid Ali'ye berat verilmiştir (VAD. No: 553, vr.89a). Nureddin Dede'nin yaptırdığı camide günlük bir akçe ile imam ve hatiplik yapan Seyyid Mehmed Emin bin Seyyid Ali çocuksuz olarak ölünce yerine Seyyid Süleyman Halife ibn Seyyid İbrahim'e Rebû'l-ahir 1244/ Ekim 1828'de naibi Mehmed Emin arzıyla berat verilmiştir (VAD. No: 556, vr.77b). Nureddin Cami'ne hatip olarak Hasan bin Abdullah görevini yapamayacak kadar yaşlanınca yerine Nureddin'e Rebû'l-evvel 1228/ Haziran 1813'da bir beratı Ali verilerek tayin edilmiştir (VAD. No: 4215, vr 30).

3.1.1.8. Homayı Kebir Köyü Camii

Günümüzde Beyşehir'e bağlı olan Köyün ilçe merkezine uzaklığı 15 km'dir. Homayı Kebir Köyü Cami'si ile ilgili olan üç belge tespit edildi. Bu belgelerden Homayı Kebir Köyü Cami'sinin yapılış tarihi belirlenemezken, hacı Nebi isimli bir hayırsever tarafından yaptırıldığı anlaşılmıştır (VAD. No: 1141, vr.77b). Homayı Kebir Köyü Camii'nde günlük bir akçe ile hatip olan Yusuf ölünce, yerine İsmail'e naibi Seyyid Hasan arzıyla Receb 1112/ Aralık 1700'de berat verilmiştir (VAD. No: 1141, vr.77b). Homayı Kebir Köyü Camii'nde günlük bir akçe ile imam olan Murtaza Hasan kendi rızası ile görevini bırakınca, İsmail'e Rebû'l-evvel 1113/ Ağustos 1701'de naibi İbrahim arzıyla berat verilmiştir (VAD. No: 1141, vr.77b).

3.1.1.9. Karacaviran Köyü Camii

Hurufât Defterleri'nde Karacaviran köyü olarak adı geçen köy günümüzde Konya'nın Seydişehir ilçesine bağlıdır. Köy Seydişehir'e 30 km, Konya'ya ise 60 km

uzaklıkta bulunmaktadır. Köyde 2007’de yapılan nüfus sayımına göre 350 kişi yaşamaktadır.

Hurufât Defterleri’nde Karacaviran köyü ile ilgili yedi adet belge tespit edilmiştir. En erken tarihli belgede; “*Göcî-yi Kebîr Kara-virân nâm karyede Hâcî İbrahim Câmî’inde*” şeklindeki ifadeden camiyi yaptıran kişinin kesin olmamakla beraber, Hacı İbrahim olabileceği tahmin edilmektedir (VAD. No: 1140, vr.300b). Karacaviran Köyü Camii’nde Hatiplik yapan Veli’nin beratı Rebîyü’s-sani 1108/ 1696’da yenilenmiştir (VAD. No: 1140, vr.300b). Hacı İbrahim Cami’nde bir akçe ile imam ve hatiplik yapan Veli’nin sekiz sene sonra yeniden beratı Rebîü’l-ahir 1116/ Ekim 1704’de yenilenmiştir (VAD. No: 1141, vr.77b). Daha sonraki belgelerde Veli’ye ne olduğu yerine kimin, nasıl geçtiği ile ilgili bir belge tespit edilememiştir. Karacaviran Köyü Camii’nde bir akçe ile hatiplik yapan Monla İbrahim görevini kendi isteği ile bırakınca Halil Halife’ye Zilkâde 1136/ Temmuz 1723’de naibi Abdülkerim arzıyla berat verilmiştir (VAD. No: 1119, vr.152a). Halil yedi sene kadar hatiplik yaptıktan sonra elindeki beratı Rebîü’l-ahir 1143/ Ekim 1730’da yenilenmiştir (VAD. No: 1101, vr.128-1b). Günlük bir akçe karşılığında 33 sene kadar daha hatiplik görevini yapan Halil sonra ölünce yerine Hüseyin Halifeye Cemâziye’l-ahir 1177/ Aralık 1763’de berat verilmiştir (VAD. No: 1101, vr.84a). Hüseyin de Halil kadar uzunca bir süre hatiplik yaptıktan sonra ölünce yerine Halil’e naibi Seyyid Mehmed arzıyla Cemâziye’l-evvel 1211/ Kasım 1796’da berat verilmiştir (VAD. No: 552, vr.68a).

3.1.1.10. Karahisar Köyü Eşrefzade Camii

Karahisar, yalçın kayalıkların eteğinde kurulmuş, taş ve ahşaptan yapılmış evlerin bulunduğu bir köydür. Günümüzde köyde 250 hane bulunmaktadır. Karahisar Köyü’nün Konya’ya uzaklığı 70 km, Beyşehir’e uzaklığı ise 11 km’dir. Osmanlı Devleti zamanında yapılmış olan cami 1955’de yıkılmış yerine 400 metre karelik yeni bir cami yapılmıştır. 2010 yılında caminin dış yüzeyine taraklamalı mozaik kaplanmıştır. Caminin ahşap sermahveli görülmeye değerdir. Yörenin taşları kullanılarak yapılan minaresi günümüzün mimari çizgisini yansıtmaktadır.

II.Bayezid (1481-1512) zamanında ki kayıtlarda Karahisar olarak adı geçen köy şehzade hassı olarak kaydedilmiştir (Konyalı, 1991: 129).

Hurufât Defterleri 'nde Karahisar Köyü Camii'nin adı Eşrefzade Cami olarak geçmektedir. Karahisar Köyü'ndeki Eşrefzade Cami'nde imam ve hatip olan Mehmed'in beratı Recep 1115/Kasım 1703'de yenilenmiştir (VAD. No: 1115, vr.77b). Mehmed'in elindeki beratı Cemâziye'l-evvel 1143/ Ekim 1730'da tekrar yenilenmiştir (VAD. No: 1105, vr.128-1b). İki akçe ile imam ve hatiplik yapan Mehmed Halife kendi isteği ile bırakınca, Mehmed'e Rebû'l-evvel 1147/ Ağustos 1734'de naibi Seyyid Ahmed'in arzıyla berat verilmiştir (VAD. No: 1105, vr.128-2a). Mehmed 12 sene kadar görev yaptıktan sonra başka bir kazaya taşınıp orayı vatan edinmiş ve görevini terk etmiş bu durum üzerine Cemâziye'l-evvel 1159/ Mayıs 1746'da naibi Halil Efendi arzıyla Musa Halife'ye berat verilmiştir (VAD. No: 1104, vr.77b). Musa Halife görevini kendi isteği ile bırakınca Mahmud Halife ibn Mehmed'e naibinin arzıyla Şevval 1159/ Ekim 1746'da berat verilmiştir (VAD. No: 1104, vr.77b). Mahmud bin Mehmed Halife bir sene gibi kısa bir sürede Rebû'l-ahir 1160/ Nisan 1747'de kendi isteği ile görevini bırakınca Hüseyin bin Veli'ye berat verilmiştir (VAD. No: 1104, vr.77b). Hüseyin bin Veli'nin elindeki beratı Rebû'l-ahir 1168/ Ocak 1754'de yenilenmiştir (VAD. No: 1103, vr.71-1b). Eşrefzade Camii'nde imam ve hatip olan Hüseyin bin Veli'nin beratı Rebû'levvel 1171/Kasım 1757'de tekrar yenilenmiştir (VAD. No: 1103, vr.71-1b). Hüseyin bin Veli'nin beratı 17 sene sonra Rebû'l-evvel 1188/ Mayıs 1774'de tekrardan yenilenmiştir (VAD. No: 1216, vr.143b). Aradan sekiz sene geçtikten sonra Hüseyin bin Veli görevini kendi isteği ile bıraktı ve yerine oğlunun oğulları Veliyüddin ve Hasan'a Cemâziye'l-ahir 1197/ Mayıs 1782'de naibi Seyyid Abdullah arzıyla berat verilmiştir (VAD. No: 1147, vr.90a). Veliyüddin ve Hasan kardeşler imam ve hatiplik görevini beraber gerçekleştirirken, kardeşlerden Hasan ölünce yerine oğlu Ömer'e Şevval 1244/Nisan 1828'de naibi Mehmed arzıyla berat verilmiştir (VAD. No: 556, vr.77b).

Karahisar Köyü Camii'nin mütevellisi olmadığından Ramazan 1158/ Eylül 1145'de Halil Halife'ye Karahisar Köyü Camii'nin Mütevellisi olarak berat

verilmiştir (VAD. No: 556, vr.77b). Günlük bir akçe karşılığında Mütevellilik yapan Halil ölünce kardeşi Mustafa'ya Zilhicce 1158/ Aralık 1145'de berat verilmiştir (VAD. No: 556, vr.77b). Mustafa Karahisar Camii'nin mütevellilik görevini yedi sene gerçekleştirdikten sonra kendi isteği ile bırakınca, oğlu Mehmed'e Safer 1166/ Aralık 1752'de berat verilmiştir (VAD. No: 556, vr.77b). Karahisar Camii'nde günlük bir akçe ile mütevellilik yapan Hüseyin bin Veli görevinden kendi isteği ile feragat edince oğulları Mahmud ve Abdullah'a Cemâziye'l-ahir 1186/ Haziran 1772'de berat verilmiştir (VAD. No: 1115, vr.51a). Karahisar Köyü'ndeki Cami vakfının bir akçe ile mütevellisi olan Mahmud ve Abdullah kardeşlerin beratı Rebû'l-evvel 1188/ Mayıs 1774'de yenilenmiştir (VAD. No: 1216, vr.143b). Karahisar Köyü Camii ile ilgili plarak tespit edilen en son kayıt Cemâziye'l-ahir 1334/ Nisan 1915 yılında tutulan bir berattır. Bu berata göre daha önceden Göçi-yi Kebir Kazası'na bağlı olan Karahisar Köyü Beyşehir Kazası'na tabidir. Karahisar Köyü Camii'nde hatiplik yapan Muhammed Efendi'nin ölmesi üzerine oğlu Ömer Efendi'nin hatiplik görevine atanması Vakıflar Şurası'nda kabul edilmiş ve Ömer Efendi'nin bu göreve tayin edildiğine dair berat verilmiştir. Bu beratta ayrıca hatiplik görevine atanan kişinin görevini yerine getirirken kusur işlemesi, halka kötü davranması ve görevini terk etmesi durumunda yerine başka birinin atanacağını da belirtilmiştir(BOA. C.Ev. 2180/364-783).

3.1.1.11. Kozlu Köyü Hacı Muslu Camii

Kozlu Köyü'ndeki Hacı Muslu Cami'nin yapılış tarihi ile ilgili bir bilgi belgelerden tespit edilemezken, yaptıran kişinin camiye adını veren hayır sahibi kişi olduğu belgelerde şu şekilde; “*Göçi-yi Kebîr'de Kozlu nâm karyesinde Hâcı Musli binâsı câmi'inde*” geçmektedir (VAD. No: 552, vr.68a). Kozlu Köyü Camii'nde günlük bir akçe karşılığında hatip olan Mustafa ölünce Hüseyin Efendi'ye Rebû'l-evvel 1113/ Ağustos 1701'de naibi Seyyid Abdurrahim arzıyla berat verilmiştir (VAD. No: 1141, vr.77b). Hacı Muslu Camii'nde günlük bir akçe ile imam ve bir akçe ile hatiplik yapan İsmail görevinden kendi isteği ile feragat ettiği için Mehmed Halife'ye Cemâziye'l-ahir 1136/ Şubat 1723'de naibi Mehmed arzıyla berat verilmiştir (VAD. No: 1119, vr.152a). Günlük bir akçe ile hatip olan Mehmed ölünce

Monla Mustafa'ya Rebû'l-evvel 1144/ Eylül 1731'de berat verilmiştir (VAD. No: 1105, vr.128-1b). Mustafa Halife'nin elindeki beratı 26 sene sonra Rebû'l-evvel 1171/ Kasım 1757'de yenilenmiştir (VAD. No: 1105, vr.71-1b). Mustafa çocuksuz olarak ölünce Süleyman'a Şevval 1211/ Mart 1796'da naibi Seyyid İsmail arzıyla berat verilmiştir (VAD. No: 552, vr.68a). Günlük bir akçe karşılığında hatiplik yapan Süleyman çocuksuz olarak ölünce Ahmed bin Hasan'a Şevval 1211/ Mart 1796'da naibi Mehmed Emin arzıyla berat verilmiştir (VAD. No: 557, vr.100).

3.1.1.12. Rumdiğın Köyü Camii

Rumdiğın Köyü'nün belgelerde geçen adı Ürümdüğün'dür. Günümüzde Tepecik adını alan köyün, bağlı olduğu Seydişehir ilçe merkezine uzaklığı ise 30 km'dir. Rumdiğın köyündeki camide günlük bir akçe ile imam ve hatip olan Ali'nin yerine Veli'ye berat verilmiştir (VAD. No: 1141, vr.77b). Veli Halife 19 sene kadar günlük bir akçe karşılığında imam ve hatip olarak görev yaptıktan sonra ölünce Halil'e Şaban 1138/ Nisan 1725'de naibi Halil arzıyla berat verilmiştir (VAD. No: 1091, vr.124a). Halil'in elindeki beratı Zilhicce 1143/ Haziran 1730'da yenilenmiştir (VAD. No: 1105, vr.128-1b). 31 sene kadar günlük bir akçe karşılığında imam ve hatip olan Halil ölünce oğlu Osman Halife'ye Şaban 1175/ Şubat 1761'de berat verilmiştir (VAD. No: 1103, vr.71-2a). Seyyid Osman'ın elindeki beratı Şevval 1188/ Temmuz 1774'de yenilenmiştir (VAD. No: 1115, vr.51a). İki sene sonra Seyyid Osman ölünce oğlu Seyyid Abdurrahman'a Zilkâde 1190/ Aralık 1776'da berat verilmiştir (VAD. No: 1147, vr.90a). Rumdiğın Köyü Camii'nde günlük bir akçe karşılığında imam ve hatiplik yapan Seyyid Abdurrahman çocuksuz olarak ölünce Ali'ye Ramazan 1211/ Şubat 1796'da naibi Seyyid İsmail arzıyla berat verilmiştir (VAD. No: 552, vr.68a).

3.1.1.13. Saraycık Köyü'ndeki Cami

Saraycık Köyü, Konya-Antalya yolu üzerinde olup: Konya iline 64 km, Seydişehir'e 35 km uzaklıktadır. Toros Dağları'nın eteğinde bir dağ köyüdür. Saraycık Köyü günümüzde Konya'nın Seydişehir ilçesine bağlıdır.

3.1.1.13.a. Osman Ağa Camii

Osman Ağa Camii adından da anlaşılacağı üzere Osman Ağa tarafından yaptırılmıştır (VAD. No: 1119, vr.152a). Osman Ağa Cami'sine günlük bir akçe karşılığında hatip olarak Monla Hasan'a Ramazan 1135/ Haziran 1722'de naibi İsmail arzıyla berat verilmiştir (VAD. No: 1119, vr.152a). Saraycık Köyü'ndeki camide imam ve hatip olarak görevlendirilen Hasan görevlerini yerine getirmeyip tüccarlık yaptığı için görevinden alınmış ve yerine Cemâziye'l-evvel 1145/ Ekim 1732'de naibi Hasan arzıyla Mustafa Halife'ye berat verilmiştir (VAD. No: 1105, vr.128-1b). Daha sonra Hasan Halife'nin azlını gerektiren bir durumun olmadığı Mustafa'nın bir yolunu bulup Hasan halife'yi görevinden azlettirdiği ortaya çıkmıştır. Bunun üzerine Cemâziye'l-ahir 1145/ Ekim 1732'de naibi Seyyid Mustafa'nın arzıyla Hasan Halife'ye berat verilmiştir (VAD. No: 1105, vr.128-1b).

3.1.1.14. Şeyh Hasan Köyü Mehmed Ağa Camii

Günümüz de Hasan Şeyh adını taşıyan köy Konya'ya 40 km Beyşehir'e ise 70 km uzaklıkta olup Konya'ya il merkezine bağlı bir köydür. Bu cami ile ilgili belge sayısı sadece 1'dir. Şeyh Hasan Köyü'nde bulunan Mehmet Ağa Camii'nde imam ve hatip olan Seyyid Osman'ın elindeki beratı, Muharrem 1196/ Aralık 1781'de naibi Osman arzıyla yenilenmiştir (VAD. No: 1147, vr.90a).

3.1.1.15. Yatağan Köyü Yatağan Köyü Camii

Yatağan Köyü, günümüzde Konya merkezinin Kızılören Bucağına bağlı bir köydür. Yatağan Köyünün yeri Konya- Beyşehir asfaltı ile Konya- Çavuş-Seydişehir karayolunun arasındadır. Konya'nın batısındadır. Yatağan Köyü Dağlık bir bölgededir. Konya-Seydişehir yoluna uzaklığı 7 km'dir. Konya'ya uzaklığı ise 55 km'dir. Güney batısında Fasıllar Köyü bulunur. Günümüzde bağlı olduğu Kızılören'in güney batısındadır. Göçi-yi Kebir Kazası'nın en yüksek yeri olarak adını duyuran ve kazanın tarihinde sık sık adı geçen Melengürüt ya da Erenkilid dağı köyün güney batısında yer almaktadır. Yatağan Köyü'nün 1147/1734 yılında 35500 akçelik zeamet ödediği tespit edilmiştir(BOA. C.Ev. 157/ 7849) . Bu da Göçi-yi

Kebir Kazası topraklarının gelirlerinin savaşlarda başarı gösteren askerlere üstün hizmetlerinin karşılığı olarak tahsis edildiğini göstermektedir (Parlatır, 2006: 1860).

Yatağan Köyü Camii'nin yapılış tarihi belirlenemezken; yaptıranın Mürsel Abdal isimli kişi olduğu *Hurufât Defterleri*'nde şu şekilde “*Göcî-yi Kebîr'de Yatağan karyesinde Mürsel Abdâl binâsı câmi'de*” geçmektedir (VAD. No: 1147, vr.90a). Yatağan Köyü Camii'nde ücret almadan imamlık yapan Hüseyin ölünce, oğlu Mehmed'e Rebû'l-evvel 1140/ Ekim 1727'de berat verilmiştir (VAD. No: 1139, vr.129a). Yatağan Köyü Camii'nde imam ve hatiplik yapan Mehmed ölünce Ömer'e Şevval 1194/ Eylül 1790'da naibi Osman arzıyla berat verilmiştir (VAD. No: 1147, vr.90a). Ömer 27 sene kadar imam ve hatiplik yaptıktan sonra ölünce yerine Seyyid İsmail'e Zilkâde 1222/ Aralık 1807'de naibi Seyyid Ömer arzıyla berat verilmiştir (VAD. No: 553, vr.89a). Seyyid Ömer yaptığı hizmet karşılığı hiçbir ücret almadan 14 sene çalıştıktan sonra ölünce yerine oğulları; Seyyid Ahmed ve Seyyid Mehmed'e Şaban 1237/ Nisan 1821'de naibi Seyyid Ali arzıyla berat verilmiştir (VAD. No: 555, vr.78a).

3.1.1.16. Yalasun Köyü Hacı Ali Camii

XVI. yüzyılda Beyşehir Sancağı'nın en doğusunda küçük bir köy durumunda bulunan Yalasun Köyü, günümüzde Beyşehir'e bağlıdır. Köyün ilçe merkezine uzaklığı 27 km'dir. Bugün de tek bir camiye sahip olan köyün, *Hurufât Defterleri*'ne göre de bir camiye sahiptir. Yalasun Köyü Hacı Ali Camii'nin yapılış tarihi belgelerden tespit edilemezken camiyi yaptıranın adında anlaşılacağı üzere Hacı Ali isimli kişidir. Camiyi yaptıranın Hacı Ali olduğu belgelerdeki şu kayıtta anlaşılmaktadır; “*Göcî-yi Kebîr kazâsına tâbi ' Balasun nâm karyede vâkı ' el-Hâc Ali binâ eylediği câmi'de*” (VAD. No: 1119, vr.152a).

Yalasun Köyü'nde Hacı Ali Camii'nde günlük bir akçe ile imam ve hatiplik yapan Mehmed ölünce yerine Mustafa'ya Zilkâde 1114/ Mart 1702'de naibi İbrahim'in arzıyla berat verilmiştir (VAD. No: 1141, vr.77b). Günlük bir akçe ile imam ve hatip olan Mustafa ölünce yerine Mehmed Halife'ye Şaban 1135/ Mayıs 1722'de berat verilmiştir (VAD. No: 1119, vr.152a). Mehmed Halife 16 sene

kadar görev yaptıktan sonra başka bir memlekete taşınıp orada yaşamaya başlayınca Mustafa Halife'ye Rebü'l-evvel 1151/ Haziran 1738'de naibi Şeyh Ahmed arzıyla berat verilmiştir (VAD. No: 1105, vr.128-2a). Yalasun Köyü'ndeki Hacı Ali Cami'nin günlük bir akçe karşılığında hatipliğini yapan Mustafa ölünce oğlu Hüseyin'e Recep 1167/ Nisan 1753'de berat verilmiştir (VAD. No: 1104, vr.77b). Günlük yarım akçe ile imam ve hatiplik yapan Hüseyin ölünce yerine Bekir'in oğlu Şeyh Ali'ye Şevval 1211/ Mart 1796'da naibi Osman arzıyla berat verilmiştir (VAD. No: 552, vr.68a). Günlük yarım akçe ile imam ve hatiplik yapan Şeyh Ali bin Hüseyin görevini yerine getiremeyecek kadar hastalanınca görevinden kendi isteği ile çekilmiştir. Cemazîye'l-ahir 1249/ Ekim 1833'de Şeyh Ali'nin oğlu Seyyid Hasan ve damadı Seyyid Ali bin Mehmed'e naibi Mehmed Emin arzıyla berat verilmiştir (VAD. No: 557, vr.100).

3.2. GÖÇİ-Yİ KEBİR KAZASI'NDAKİ MESCİTLER

3.2.1. Mescit

Diğer bir dinî kurum olan mescit ise; Arapçada eğilmek, tevazu ile alını yere koymak manasına gelen “*sücut*” ve ya “*scd*” kökünden secde edilen yer anlamında bir mekân isim olup (Önkal ve Bozkurt, 1993: 46-56), İslamiyet'te ibadet yeri mescit, cami manasını almıştır (Eyice, 1979: 1).

Müslümanların ibadethanelerinin en küçüğü olan ve içinde minberi bulunmayan yani Cuma namazı kılınmayan mahalle aralarında, sadece beş vakit namazın da eda edildiği mabetlerdir (Küçükdağ, 1996:28). Mahalle aralarında başka medrese, zaviye ve esnaf çarşılarında da mescitler vardı. Selçuklu döneminde küçük ve kare planlı iken Osmanlı döneminde ise bir plan bütünlüğü bulunmamaktadır (Küçükdağ, 2005: 38). Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde, Konya ve çevresinde hemen her köyde bir, bazı mahallelerde bir bazılarında ise birden fazla mescit bulunmaktadır.

Mescitlerde çalışanların ücretleri vakıf tarafından belirlenen kurallar dâhilinde ödenirdi. Mescit atamaları müteveli ve kadı arzı ile verilen beratlarla olup bir düzensizlik söz konusu değildi. Mescitler genelde yaptıranın ismi ile birlikte anılırken ismi açık olarak belirtilmeyenler ise hangi mahallenin sınırları içindeyse oranın ismi ile anılmıştır. *Hurufât Defterleri*'nde Göçü-yi Kebir Kazası'na bağlı köylerde bulunan iki mescit hakkında aşağıda bilgi verilecektir.

3.2.2. Homa-yı Sagir Köyü'ndeki Hacı Davud Mescidi

Homayı Sagir Köyü'nde Hacı Davud Mescidi ile ilgili olan sadece bir belge tespit edildi. Bunun dışında başka bir belge olmaması ilginçtir. Homayı Sagir Köyünde Hacı Davud Mescidi'nde bir akçe ile imamlık yapan Şaban ölünce yerine oğlu Ramazan'a Recep 1112/ Aralık 1700'de berat verilmiştir (VAD. No: 1141, vr.77b).

3.2.3. Saraycık Köyü Mescidi

Saraycık Köyü'nde bulunan Saraycık Mescidi'nde imam lazım olunca günlük bir akçe karşılığında Halil'e Receb 1112/ Aralık 1700'de naibi Seyyid Hasan arzıyla berat verilmiştir (VAD. No: 1141, vr.77b). Halil ölünce Şaban 1118/ Kasım 1706'da İbrahim ve Hüseyin'e naibi Osman arzıyla berat verilmiştir (VAD. No: 1141, vr.77b).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GÖÇİ-Yİ KEBİR KAZASI'NDAKİ TASAVVUF YAPILARI

4.1. GÖÇİ-Yİ KEBİR KAZASI'NDAKİ TEKKELER

4.1.1. Tekke

Osmanlı toplumunda mektep ve medreselerin yanında yer alan tekkelerinde de toplumun eğitildiği önemli birer kültürel yapı oldukları bilinmektedir. Tekke Türkçeye Farsçadan geçmiş bir kelime olup, aslı “tekye”dir. Günümüz Türkçesinde “tekke” şeklinde okunup yazılmaktadır. Tekke, herhangi bir tarikata mensup dervişlerin, şeyhleri başkanlığında topluca zikir ve ayin yaptıkları müridlerin ise sürüklü kaldıkları yerdir. Büyük tekkelere âsitane, dergâh, hânkah adı verilmiş ve bu tür yapılar şehir merkezinde inşa edilmişlerdir (Küçükdağ, 2003: 171).

Aşağıda Göçi-yi Kebir Kazası'nda bulunan tekkeler hakkında bilgi verilecektir.

4.1.2. Şeyh Hasan Köyü Hasan Şeyh Tekkesi

Hasan Şeyh Köyü'deki Hasan Şeyh Tekkesi'nin tekye nişini olan Derviş Musa ölünce yerine Ali'ye 1113/1701 berat verilmiştir (VAD. No: 1141, vr.77b). Tekye nişin Ali'nin elindeki beratı Receb 1115/ Kasım 1703'de yenilenmiştir (VAD. No: 1141, vr.77b). Tekye nişin Ali'nin görevini nasıl bıraktığı ya da öldüğü il ilgili belgelerden bir kayıt tespit edilemezken, 29 sene sonraya ait olan kayıta ise Derviş Mehmed'in elinde olan beratı'nın Cemâziye'l-evvel 1145/ Ekim 1732'de yenilendiği belirtilmektedir (VAD. No: 1105, vr.128-1b). Hasan Şeyh Tekkesi'nde tekye nişin olan Derviş Mehmed'in elindeki beratı Zilkâde 1169/ Temmuz 1755'de yenilenmiştir (VAD. No: 1103, vr.71-1b). Hasan Şeyh Tekkesi'nin Tekye nişi olan Derviş Mehmed 23 sene kadar görev yaptıktan sonra ölünce Rebîü'l-ahir 1194/ Nisan 1780'de Osman Tekye nişin olarak atanmıştır (VAD. No: 1147, vr.90a).

4.1.3. Yalasun Köyü Ayan Tekkesi

Günümüz de tamamen ortadan kalkan ve yeri tespit edilemeyen Ayan Tekkesi hakkında Hurufât Defterleri'nde geçen tek kayıt şöyledir: Yalasun Köyü'ndeki Ayan Tekkesi'nde günlük bir akçe ile ferraşlık yapan İsmail'in elindeki beratı Şaban 1118/ Kasım 1706'da beratı yenilenmiştir (VAD. No: 1141, vr.77b).

4.2. GÖÇİ-Yİ KEBİR KAZASI'NDAKİ ZAVİYELER

4.2.1. Zaviye

Kelime olarak “*hücre, küçük oda*” anlamına gelen zaviye; ibadetle meşgul olmak üzere inzivaya çekinilen تنها yerdir (Pakalın, 1983: 648; Parlatır, 2006: 1856). Tekkenin küçüğü olan zaviyeler; şehir, kasaba ve köylerle, ticari önemini olmayan yollar üzerinde hayırsever kişiler tarafından kurulmuşlardır. Zaviyeye vakfedilen gelirlerle, yolcuların yeme ve barınma ihtiyaçları ücretsiz karşılanırdı. Tekkeden farkı ise; yapı olarak daha küçük olması ve bu nedenden dolayı dervişlerin sürekli kalabilecek yerleri olmamasıydı (Küçükdağ, 2005:367).

Osmanlı, birçok zaviye yaptırmış ve bu sayede halkın görüş ve anlayış birliğini sağlamayı amaçlamışlardı. Selçuklu döneminden itibaren zaviyeler, köy ve göçebe halk arasında çok etkili olmuşlardı. Özellikle zaviyelerin, halkın ilgisini çeken eğitimi ve halkın kültür seviyesine hitap etmesi tercih edilme sebeplerindedir. Belirli günlerde yapılan vaaz ve nasihatlerle şeyhlerin sohbetleri çok ilgi görürdü (Ocak; Farûkî, 1986: 468-476). Aşağıda Göçi-yi Kebir Kazası'nda bulunan zaviyeler incelenecektir.

4.2.2. Çiçekler Köyü Şeyh Hamza Zaviyesi

Çiçekler Köyü'nde bulunan, günümüzde ise tamamen kaybolan zaviye hakkında *Hurufât Defterleri*'nde sekiz adet belge tespit edilmiştir. İki akçe ile mütevellilik yapan Abdullah kendi isteği ile görevini bırakınca Muharrem 1145/

Haziran 1732’de yerine oğlu Mehmed’e berat verilmiştir (VAD. No: 1105, vr.128-1b). Mehmed kendi isteği ile görevini bırakınca yerine Rebû’l-evvel 1151/ Haziran 1738’ kardeşi Nurullah Halife’ye naibi Ahmed arzıyla berat verilmiştir (VAD. No: 1105, vr.128-2a). Çiçekler Köyü’nde Şeyh Hamza Zaviyesi’nde iki akçe ile mütevellilik yapan Nurullah ölünce yerine Cemâziye’l-ahir 1162/ Mayıs 1748’de kardeşleri Ali ve Hüseyin’e berat verilmiştir (VAD. No: 1104, vr.77b). Şeyh Hamza Zaviyesi’nin mütevellilik görevini beraber yürüten Ali ve Hüseyin kardeşlerden Ali kendi isteği ile haklarını Ramazan 1167/ Haziran 1753’de kardeşi Hüseyin’e bıraktı (VAD. No: 1104, vr.77b). Ali’nin elindeki beratını kardeşine vermiş olmasına rağmen bir yıl sonraki belgede Zilhicce 1168/ Eylül 1754’de Ali Halife’nin elinde olan beratının yenilendiği bildirilmiştir (VAD. No: 1103, vr.71-1b). Kardeşlerden Hüseyin’in elinde olan berat ise Saferi’l-hayr 1172/ Ekim 1758’de yenilenmiştir (VAD. No: 1103, vr.71-1b). Şeyh Hamza Zaviyesi’nin mütevellilik görevini günlük iki akçe ile tek başına 23 sene yapan Hüseyin ölünce yerine Şevval 1194/ Eylül 1780’de büyük oğlu Mustafa’ya berat verilmiştir (VAD. No: 1147, vr.90a).

4.2.3. Karahisar Köyü Hacı İlyas Zaviyesi

Zaviye Göçiyi Kebir Kazası’na bağlı Karahisar Köyü’nde bulunuyordu. 1476 yılında Eyne Hoca (Konyalı, 1991: 95), 1483 yılında Pir Mehmed veled-i Şah Kulu adında biri tarafından tasarruf ediliyordu. Bu tarihte bir çiftlik yeri bulunan vakfin 150 akçelik geliri vardı (Erdoğan, 1994: 69).

XVIII. yüzyıl başlarında zaviye görevlileri hakkında elde edilen bilgilere göre Karahisar Köyü’ndeki Hacı İlyas Zaviyesi’nde 100 seneden beri zaviyedar olmadığı yapılan kontrollerle tespit edilmiş ve Şaban 1138/ Nisan 1725’de Hacı İlyas Zaviyesi’nin zaviyedarlık görevi naibi Halil arzıyla Hüseyin Halife’ye verilmiştir (VAD. No: 1091, vr.124a). Hüseyin bir çiftlik yer tasarruf etmekteydi (VAD. No: 1133, vr.80a). Hüseyin kendi isteği ile görevinden feragat edince Muharrem 1166/ Ekim 1752’de Hüseyin’in büyük oğlu Mustafa’ya berat verilmiştir (VAD. No: 1104, vr.77b). Hacı İlyas Zaviyesi’nin zaviyedarlığını yapan Mustafa bin Hüseyin ve Karahisar Camii’nde müteveli olan Mehmed birbirleri ile anlaşarak zaviyenin ve

caminin gelirlerine ve mallarına göz diktiklerinden Rebû'l-ahir /Şubat 1752'naibi Halil Efendi arzıyla beratları ellerinden alındı ve Mehmed bin Mehmed'e berat verilmiştir (VAD. No: 1104, vr.77b). Mehmed bin Mehmed yedi sene kadar görev yaptıktan sonra çocuksuz olarak ölünce Rebû'l-evvel 1173/ Ekim 1759'da naibi Osman arzıyla Mustafa Halife'ye berat verilmiştir (VAD. No: 1103, vr.71-1b). Hacı İlyas Zaviyesi'nin ihtiyaçlarının karşılanması için vakfedilen tarlalardan faydalanan ve caminin müezzinlik, ferraşlık görevini yerine getiren Osman'ın elinde beratı olmadığından Rebû'l-ahir 1178/ Eylül 1764' naibi Hacı Mehmed arzıyla berat verilmiştir (VAD. No: 1101, vr.84a). XVIII. yüzyılın ikinci yarısında faaliyette olduğu anlaşılan zaviyenin bu tarihten sonraki durumu malum değildir. Günümüzde Hacı İlyas Zaviyesi tamamen yıkılmış ve kalıntıları bile kaybolmuştur (Konyalı, 1991: 95).

4.2.4. Karacaviran Köyü Karamanoğlu Osman Zaviyesi

Karacaviran Köyü Karamanoğlu Osman Zaviyesi ile ilgili elde elden belgeler özellikle XVIII. yüzyılın ilk yarısına aittir. Zaviyenin ismi belgelerde Karamanoğlu Osman veya Karacaviran Zaviyesi şeklinde geçmektedir (VAD. No: 1141, vr.74a). 1115/ 1703 tarihli bir belgeye göre zaviyede *evladiyet üzere* mutasarrıf olan Hacı Ömer kendi rızasıyla görevini oğlu Abdullah'a bırakmıştır (VAD. No: 1141, vr.74b). Daha sonra ki dönemlerde tutulan kayıtlarda Derviş Ali'nin adı geçmektedir. 1117/ 1705 yılında ise Abdullah zaviyenin zaviyedarı olmuştur (Muşmal, 2005: 197).

4.2.5. Yatağan Köyü Yatağan Mürsel Zaviyesi

Yatağan Ahmed olarak da bilinen Yatağan Mürsel Aslen Horasanlıdır. Dediği Sultan'ın maiyetinde Beyşehir yakınındaki Melengürün Dağı'na gelmiş ve bugün Yatağan olarak bilinen köyün bulunduğu yere yerleşmiştir. Yörede tasavvufi faaliyetlerini sürdüren Yatağan Mürsel adına Karamanoğlu II.Mehmed 810/ 1407 tarihli bir vakfiye tanzim ettirerek Söbüçimen ve Kavak mezzralarını vakfetmiştir. Ömrünü zaviyesinde ibadetle geçirdiği anlaşılan Yatağan Mürsel'in ne zaman vefat ettiği bilinmemektedir. Zaviye zamanla yıkılıp yok olmuştur (Çiftçioğlu, 2006: 307-309). İçinde yatağan Mürsel ile birlikte dokuz kabrin bulunduğu türbe ise halen

ayaktadır (Oral, 1956: 31-64), (Resim 24-25). Yatağan Mürsel Zaviyesi Göçü-yi Kebir'e bağlı Söbüçimen Köyü'nde idi. Köyün adı zamanla Yatağan Mürsel'in adına izafeten Yatağan şekline dönüşmüştür (Oral, 1954: 337-345).

Yatağan Mürsel Zaviyesi'nde büyüyüp, ders alan ve daha sonra orada zaviyedar olan Seyyid Mehmed görevinden kendi isteği ile görevinden feragat edince oğlu Seyyid Ahmed'e Rebü'l-ahir 1142/ Ekim 1729'da berat verilmiştir (VAD. No: 1139, vr.129a). Seyyid Mehmed ölünce vakıf işlerine bakma görevi Seyyid Mehmed'in oğlu Seyyid Ahmed'e geçti. Seyyid Ahmed zaviyedarlığı kabul etmeyince, Cemâziye'l-evvel 1142/ Ekim 1729'da Şeyh Mehmed'e berat verilmiştir (VAD. No: 1139, vr.129a). Seyyid Ahmed'in görevinden alınması üzerine oğlu Şeyh Mehmed'e verilen berat Cemâziye'l-evvel 1143/ Ekim 1730'da yenilenmiştir (VAD. No: 1128, vr.111a). Yatağan Mürsel Zaviyesi'nin zaviyedarı Seyyid Hacı Mehmed ölünce oğulları Mustafa ibn Zeynel, Ebubekr, Mehmed bin Hüseyin, Bektaş ibn Murtaza, İsmail ibn Murtaza, Mehmed bin Mahmud, Hasan ibn Ahmed, Mehmed bin Bektaş, Mehmed bin Ahmed, Mehmed bin Ali ve Şeyh Mehmed bin Ahmed'e zaviyenin zaviyedarlık görevi intikal etmişken, Şeyh Mehmed bin Ahmed bir yolunu bulup kendi üzerine berat çıkarmıştır, fakat diğer kardeşleri bu duruma sessiz kalmayarak ellerinde bulunan hüccet şeriyesine dayanarak Safer 1144/ Ağustos 1731'de yeniden berat çıkartmışlardır (VAD. No: 1128, vr.111a). Yatağan Baba Zaviyesi'ne ait mezranın yarı hissesine sahip olan Şeyh Mehmed ölünce 150 seneden fazla zamandır babadan oğla geçerek devam eden zaviyedarlık görevi naibi Hasan arzıyla Şeyh Mehmed'in oğlu Seyyid Ahmed'e Safer 1145/ Temmuz 1732'de berat verilmiştir (VAD. No: 1105, vr.128-1b). Seyyid Ahmed öldü deyip kendi adına berat çıkartan Ali'nin tamamen yabancı bir kimse olduğu, Mustafa ibn Ali Hüseyin ve Monla Yusuf ibn Mehmed'in haber vermeleriyle tespit edilmiş ve Ali görevinden atılmış ve elindeki beratı alınmıştır. Daha sonra Cemâziye'l-ahir 1153/ Ağustos 1740'da naibi Seyyid Hüseyin zaviyedarlık için gerçek hak eden kişi olan Şeyh Ahmed'e vermiştir (VAD. No: 1105, vr.128-2b). Yatağan Mürsel Zaviyesi'nin zaviyedarı Seyyid Ahmed ölünce yerine geçecek olan evlatlarından Bektaş, Hasan, Mustafa, Bekr, Hasan ve İsmail ölmüş olduklarından onların evlatları Mustafa, Abdülbaki, Hüseyin, Halil bin Hasan

kardeşler Seyyid Mehmed'in torunları olduklarını ispatlamak ve zaviyedarlık görevini alabilmek için Konya Kadısı Derviş Efendi'ye başvurmuşlar. Konya Kadısı Derviş Efendi de yüz yüze yaptığı duruşma sonunda Şaban 1171/ Nisan 1757'de zaviyenin zaviyedarlık görevine atayarak hepsine berat verdi (VAD. No: 1103, vr.71-1a). Bu tarihten sonra zaviyedarlık ve mütevellilik hisseleri vakıf evladı arasında pay edilmeye devam etmiş ve hissedarlık sayısında artış yaşanmıştır. Öyle ki 1204/ 1789 yılında vakıf evladı olduğunu iddia ederek müteveli ve zaviyedarlık hissesinden hak talep edenler ile o sırada görevde olanlar arasında bazı anlaşmazlıklar zuhur etmiş ve mesele mahkemeye intikal etmiştir. Konya Şeriye Mahkemesi'nde Kadı Hasan tarafından görülen mahkemede: Yatağan Mürsel'in soyundan gelen ve Yatağan Mürsel vakfının mütevelliliğinin yapan Mustafa ve kardeşleri; Abdullah bin Mehmed, Mehmed bin Hüseyin, Bektaş, Şamil bin Mustafa, Mehmed bin Mahmud, Hasan bin Ahmed, Durmuş bin Mehmed, Mehmed bin Bektaş, Mehmed bin Ahmed ve Mehmed bin Ali aralarında vakfın mütevelliliğini kimin yapacağı ile ilgili olarak anlaşmazlığa düşmüşlerdir (KŞS, Cilt no.52, s.74). Durumun araştırılması ve köy ahalisinden de soruşturulması neticesinde Seyyid Durmuş ve Seyyid Abdullah adındaki kişilerin vakıf evladı olduklarına hükmedilmiş, Şaban 1204 / Temmuz 1789 yılında Yatağan Baba Vakfı'nın mütevelliliği Seyyid Durmuş, Seyyid Abdullah ve Seyyid İbrahim adındaki kişilere müşterek olarak tevcih olunmuştur. 1205/ 1790 yılında Seyyid Abdullah bin Veli'nin ölümü üzerine hissesi kardeşi Seyyid Ahmed'e geçmiştir. 1798 yılında zaviyede görev yapanlar arasında bulunan Seyyid Hacı Ali'nin ölümü ile de hissesi oğulları Seyyid Osman ve Seyyid Mehmed ve Ali bin Seyyid İbrahim adındaki kardeşlere bırakılmıştır (Muşmal, 2005: 199-200).

4.3. GÖÇİ-Yİ KEBİR KAZASI'NDAKİ MEZRALAR

4.3.1. Mezra

Mezra kelime anlamı olarak ekim yapılabilecek arazi veya tarla anlamına gelmektedir (Parlatır, 2006: 1086). Göçi-yi Kebir Kazası'nda iki adet mezranın var olduğu kayıtlarda tespit edilmiştir. Bu mezralara kadılar tarafından görevliler atanmış ve mezranın geliri sürekli olarak kontrol altına alınmıştır. Mezradarlıkta tıpkı zaviye darlık gibi önemli bir görevdir. Bu görevi yerine getirmek için bazen iki kişi birden görevlendirilmiştir. Diğer vakıf görevlilerinde olduğu gibi burada da görevlendirilen kimseler ya kardeş ya da baba oğul gibi aynı aileden kimselerdi (VAD. No: 1141, vr.77b).

4.3.2. Yalasun Köyü Aslan Hoca Mezrası

Yalasun Köyü'nün yakınlarında bulunan Aslan Hoca Mezrası'nın mezradarı olan Ahmed ölünce yerine oğulları Mehmed ve Arslan'a Şevval 1112/ Mart 1700'de berat verilmiştir (VAD. No: 1141, vr.77b). Aslan Hoca Mezrası'nın mezradarlığını birlikte yürüten kardeşlerden Mehmed ölünce ortağı olan Arslan'a Rebû'l-ahir 1116/ Ekim 1704'de berat verilmiştir (VAD. No: 1141, vr.77b).

4.3.3. Yatağan Mürsel Köyü Yatağan Mürsel Mezrası

Yatağan Mürsel Mezrası'nın günlük bir akçe ile mütevellisi olan Mustafa Halife görevini bırakınca Safer 1145/ Temmuz 1732'de oğlu Seyyid Zeynel'e naibi Hasan arzıyla berat verilmiştir (VAD. No: 1105, vr.128-1b). Seyyid Zeynel'in elinde olan beratı Cemâziye'l-evvel 1146/ Ekim 1732'de yenilenmiştir (VAD. No: 1105, vr.128-1b).

4.3.4. Yalasun Köyü Otlakan Mezrası

Yalasun Köyü yakınlarındaki Otlakan Mezrası'nın ilk mezradarı Hurufât Defterleri'ndeki kayıtlara göre Şeyh Yağmur isimli kişidir. Otlakan Mezrası'nın

mezradarının verdiği hizmet karşısında ne kadar ücret aldığına dair belgelerden bir bilgi tespit edilememiştir.

Yalasun Köyü yakınlarındaki Otlakan Mezrası'nın nazırı şeyh Yağmur'un çocuklarından Yusuf ve Halil ölmüş; Mustafa ve Mehmed hayattaymış. Hayatta olan çocukları Mustafa ve Mehmed'e Otlakan Mezrası'nın nazırlığı için Zilkâde 1145/ Nisan 1732'de naibi Hasan arzıyla berat verilmiştir (VAD. No: 1105, vr.128-2a). şeyh Yağmur'un çocuklarından Mehmed çocuksuz olarak ölünce kardeşi Mustafa Safer 1152/ Mayıs 1739'da Otlakan Mezrası'nın nazırlığını tek başına yürütmek için berat aldı (VAD. No: 1105, vr.128-2a). şeyh Yağmur'un çocuklarından olan ve Otlakan Mezrası'nın nazırlığını sürdüren Mustafa'nın elindeki beratı Receb 1168/ Nisan 1754'de yenilenmiştir (VAD. No: 1103, vr.71-1b). Mezradar Mustafa ölünce, oğlu Hasan Halife'ye Cemâziye'l-ahir 1174/ Ocak 1760'da berat verilmiştir (VAD. No: 1103, vr.71-1b). Otlakan Mezrası'nın mezradarı Hasan 17 sene kadar görev yaptıktan sonra ölünce yerine oğlu Seyyid Hasan'a Receb 1191/ Ağustos 1777'de berat verilmiştir (VAD. No: 1147, vr.90a). Seyyid Hasan'da yedi sene kadar Mezradarlık yaptıktan sonra ölünce yerine kızının oğlu Seyyid Mehmed'e Receb 1199/ Mayıs 1784'de berat verilmiştir (VAD. No: 1113, vr.71a).

SONUÇ

Osmanlı Cihan Devleti'nin büyük bir güç konumuna gelmesi sahip olduğu toprakları hayır kurumları hanlar, hamamlar ve kervansaraylar ile donatıp bu müesseselerin varlıklarını devam ettirebilmeleri için sıkı kurallar koymasına bağlanabilir.

Osmanlı Devleti iskân politikası içerisinde hâkimiyeti altındaki toprakları mamur hale getirmeyi hedeflemiştir. Buna başta padişahlar ve üst düzey devlet adamları öncülük yapmışlardır. Yeni fethedilen yerler ile kalkınmada geri kalan veya insanların yerleşmedikleri alanlara külliye, kervansaray, han, hamam, cami, mescit, mektep, medrese, tekke ve zaviye gibi vakıf eserler vücuda getirilmiştir. Bu sayede Osmanlı şehir tipi geliştirilmiştir. Ayrıca kentin dokusunun bozulmaması ve eserlerin uzun yıllar hizmet verebilmesi için gelir getiren mallar vakfedilerek hem hizmetin hem de binanın devamlılığı sağlanmıştır. Böylece devlet hazinesinden para sarf etmeden, halka hizmet götürülmesiyle bütçeye önemli katkılar sağlanmıştır. Devlet adamlarının ve maddi durumu iyi olan hayır sahibi kimselerin katkılarıyla oluşan sosyal tesisler, Göçü-yi Kebir Kazası'nın gelişiminde önemli bir rol oynamıştır.

Osmanlı'nın devlet sistemi, toplumun geneline farklı şekilde yayılmış, Osmanlı ailesinde saltanatın babadan oğla geçtiği gibi Göçü-yi Kebir Kazası'ndaki vakıflarda çalışanların görev beratları da genelde babadan oğla geçer hale gelmiştir. Eğer neslin devamında erkek çocuk ve erkek kardeş yoksa kadı veya mütevellinin teklifi üzerine yerine en uygun kişiler arasından birinin ataması yapılmıştır. Ya da halkın kendi arasından seçtiği kimse göreve gelmiştir. Her padişah değiştiğinde atama kararnamele diyebileceğimiz beratlar yenilenmiş, böylece yeni yönetim meşruiyet kazanmış, bu arada kendine muhalif olanları devre dışı bırakmıştır. Padişahlar adına bulunduğu kazada görev yapan kadı, görevde liyakatsizlik ve çalışmada isteksizlik gösteren kişilerin görevine gerekli soruşturmayı yaptıktan sonra son vermesi için merkeze arzda bulunurdu. Maaşlar, genel olarak vakfiye şartları doğrultusunda belirlenmiştir. Ancak bazı durumlarda bu miktarların azalıp çoğaldığı da olmuştur.

Günlük olarak belirlenen fiyatlar ile vakıflarda çalışanlara işlerini yaptıktan sonra ödemeler yapılmıştır.

Devlet tarafından tüm müesseselerin varlıklarını devam ettirebilmeleri için geliri fazla olan mülklerin vakfedildiği görülmüştür. Bu vakıf gelirlerinden o kurumlarda çalışanların ücretleri de veriliyordu. Bu nedenle vakıflar halk tarafından bir iş kapısı olarak görülmüştür.

Vakıflarda çalışmalar düzenli ve sıkı biçimde kontrolü yapılmış, ayrıca çalışma zamanları ve personel sayısı ve görevleri işin yüküne göre değişmiştir. XVII. yüzyıldan itibaren vakıf kurumları iş olanağı olarak görülmeye başlanmış pek çok defa işe girmek için usulsüz beyan vermek suretiyle berat düzenlenmiş böylece bu mekânlarda hak etmeyenler çalışır hale gelmiştir. Vakıf tesislerinde çalışanların görev süreleri ömürleri ile sınırlıdır. Bu durum, iş kaygısının ortadan kalkmasına olanak sağlamış, ancak verimi düşürmüştür.

Vakıfların iş kapısı olarak görülmesi, bazen bir göreve birden fazla atamanın yapılmasına neden olmuştur. Böylece babanın beratı ile evlâtları aralarında anlaşarak ücreti bölüşerek her biri bu kadroya atanmıştır. Ancak bu durumun sonucu olarak gizli işsizlik doğmuş ve beraberinde birçok sıkıntıyı da getirmiştir. Hatta bazen babaları ile çocukları aynı görevi birlikte yürütmüşlerdir. Usulsüz olarak el değiştirmeler yüzünden görevler bazen bir başka aileye geçmiştir. Bunun sonucu olarak lâayık olmayanlar değişik görevleri ellerine geçirmişler, şikâyetler üzerine çalışanlara tahkikatlar yapıldıktan sonra azledilmişlerdir. Bununla birlikte mütegalibeler bir şekilde elde ettikleri işi ellerinde tutmuşlardır.

Ayrıca Göçü-yi Kebir Kazası'nda yalnız erkeklerin mal edinmediği erkek evladı olmadan ölen erkeklerin kız evlatlarına da; babalarından kalan hisselerinin verildiği belgelerde tespit edilmiştir.

Sonuç olarak Göçü-yi Kebir Kazası, Osmanlı'nın diğer kaza idareleri gibi kadı veya onun adına iş yapan naip tarafından idare edilmiştir. Vakıf eserlerde çalışanlar onun arzı ile merkezce beratla atanmışlardır. Kazada vakıf eserleri bir iş kapısı olmuş, birçok insan geçimini bu yolla sağlamıştır. Bu idari yapı, Göçü-yi Kebir Kazası'nda Müslüman-Türk toplumunun oluşmasını da sağlamıştır.

KAYNAKLAR

1. ARŞİV BELGELERİ

I.I. Vakıflar Genel Müdürlüğü'ndeki Hurufât Defterleri

No: 556, 554, 555, 557, 553, 552, 558, 1113, 1147, 1216, 1115, 1101, 1103,
1104, 1105, 1128, 1133, 1139, 1091, 1119, 1140, 1141.

I.II. Konya Şer'iyeye Sicilleri

No: 52.

I.III. Başbakanlık Osmanlı Arşivi

BOA. C.Ev. DN. 2180, GN. 89

BOA. ML. VRD. DN.687, s.2

BOA. C.Ev. DN. 157 GN.7849

BOA. C. Ev. DN.2180 GN.516-1142

BOA. C.Ev. DN. 2180, GN. 364-783

BOA. HR. MKT. DN.187 GN.56-2

BOA. C.Ev. DN. 2179, GN.65

Sâl-nâme-i Konya Vilayeti, (1288).

Sâl-nâme-i Konya Vilayeti, (1289).

Sâl-nâme-i Konya Vilayeti, (1290).

2. KİTAPLAR

- AKINCI, Halis (2010), *Osmanlı Döneminde Kireli Kazası Hüyük İlçesi ve Köyleri Vakıf Eserleri*, Konya: Çizgi Yayınları.
- AKYÜZ, Yahya (1994), *Türk Eğitim Tarihi*, İstanbul.
- ARABACI, Caner (1998), *Osmanlı Dönemi Konya Medreseleri (1900-1924)*, Konya: Konya Ticaret Odası Kültür Yayınları.
- _____, Bk. KÜÇÜKDAĞ, Yusuf.
- BALTACI, Cahit (1976), *XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri*, İstanbul: İrfan Matbaası.
- BAYKARA, Tuncer (1990), *Osmanlı Taşra Teşkilatında XVII. Yüzyılda Görev ve Görevliler (Anadolu)*, Ankara: VGM. Yayınları.
- BİRİCİK, Ali Selçuk (1982), *Beyşehir Gölü Havzasının Strüktürel ve Jeomorfolojik Etüdü*, İstanbul.
- ÇADIRCI Musa (1997), *Tanzimat Dönemi'nde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, Ankara.
- DEVELİOĞLU, Ferit (2008), *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara.
- ERDOĞRU, M. Akif (1998), *Osmanlı Yönetiminde Beyşehir Sancağı (1522-1584)*, İzmir.
- EYÜBOĞLU, Bilal (1978), *Dünden Bugüne Beyşehir*, Konya: Kuşak Ofset.
- GENÇ, Mehmet (2000), *Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Ekonomi*, İstanbul: Ötüken Yay.,
- KAZICI, Ziya (2003), *Osmanlı Vakıf Medeniyeti*, İstanbul.
- KOMİSYON, (1968), *Köylerimiz*. Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- _____, (2000). *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*. İstanbul: T.C.Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları.
- KONYALI, İbrahim Hakkı, (1991), *Âbideleri ve Kitâbeleriyle Beyşehir Tarihi*, Erzurum.

- _____, (1997), *Konya Tarihi*, Ankara: Burak Matbası.
- KÜÇÜKDAĞ, Yusuf (1997), *Karapınar Sultan Selim Külliyesi*, Konya: Karapınar Belediyesi Kültür Yayınları.
- _____, (1996), *Armutlu*, Konya: Kombasan Matbaası.
- _____, (2005), *Türk Tasavvuf Araştırmaları*, Konya: Çizgi Kitabevi.
- _____, Caner Arabacı, (1994), *Selçuklular ve Konya*, Konya.
- ÖZÖNDER, Hasan, (1990), *Konya Velileri*, Konya.
- PAKALIN, Mehmet Zeki (1993), *Osmanlı Tarih Deyimler Sözlüğü, II*, İstanbul.
- PARLATIR, İsmail, (2006). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Ankara: Yargı Yayınevi.
- SAYDAM, Abdullah (1995), *Osmanlı Medeniyeti Tarihi*, Trabzon.
- SERTOĞLU, Mithat, (1986). *Osmanlı Tarih Lugatı*, İstanbul.
- TURAN, Osman (1999), *Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi Tarihi, I*, 12. baskı, İstanbul.
- _____, (2002), *Selçuklular Zamanında Türkiye Siyasi Tarih Alparslan'dan Osman Gazi'ye (1071-1328)*, İstanbul.
- TANYELİ, Uğur (1987), *Anadolu-Türk Kentinde Fiziksel Yapının Evrim Süreci (11.-15. yy.)*, İstanbul.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı (1997), *Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilatı*, TTK, Ankara.
- YAKUPOĞLU, Kenan (2006), *Osmanlı Medrese Eğitimi ve Felsefesi*, İstanbul.

3. MAKALELER

- AHUNBAY, A. Zeynep (2005), “Mektep-Mimari”, *DİA*, XXIX, s.7-9, Ankara.
- ATTAR, Fahrettin (2001), “Kadı”, *DİA*, XXIV, s.66-69, İstanbul: İSAM
- BALTACI, Cahit (2005), “Osmanlılarda Mektep”, *DİA*, XXIX, s.6-7, Ankara.
- BAHAR, Hasan, (2011), “Hitit Şehri Olarak Beyşehir”, *Beyşehir Doğa Eğitimi Bilim ve Doğa ile Baş başa 12 Gün*, s.168-175, Ankara: Maya Akademi Yay.
- BEYDİLLİ, Kemal (2000), “Osmanlı Devleti’nde İmamlık” *DİA*, XXII, s.181-186, İstanbul.
- BİZBİRLİK, Alpay (1999), “Osmanlı Toplumunda Vakıfların Sosyo-Ekonomik Boyutları ve Buna Dair Örnekler” *Osmanlı*, V, s.56-62, Ankara.
- BOZKURT, Nebi, Ahmet Önkal, (1993), “Cami”, *DİA*, VII, s.46-56, İstanbul.
- _____, (1993), “Darülhadis”, *DİA*, VIII, s. 527-529, İstanbul.
- _____, (2005), “Mektep”, *DİA*, XXIX, s.5-6, İstanbul.
- _____, (2003), “Medrese”, *DİA*, XXVIII, s.323-327, Ankara.
- CANSEVER, Turgut (1999), “Osmanlı Şehri”, *Osmanlı*, V, s.509-527, Ankara.
- ÇİFTÇİOĞLU, İsmail (2006), “Melengürün Yöresinde Horasanlı Bir Mutasavvıf Yatağan Mürsel”, *T.C. Selçuk Üniversitesi Beyşehir Meslek Yüksekokulu I. Uluslar Arası Beyşehir ve Yöresi Sempozyumu (11-13 Mayıs 2006)*, s.307-308, Konya.
- EMECEN, Feridun (1999), “Osmanlılarda Yerleşik Hayat Şehirliler ve Köylüler”, *Osmanlı*, IV, s.91-97, Ankara.
- ERDOĞRU, M. Akif (1994), “Karaman Vilayeti Zaviyeleri”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, IX, s.63-68, İzmir.
- ERGENÇ, Özer (1984), “Osmanlı Şehrindeki Mahallenin İşlev ve Nitelikleri Üzerine”, *Osmanlı Araştırmaları*, S.4, s.73-74, İstanbul.

- EYİCE, Semavi (1979), “Mescit”, *İA, VIII*, s.1-118, İstanbul.
- FARÛKÎ, S. Bk. OCAK, A. Yaşar.
- GÖYÜNÇ, Nejat (1999), “Osmanlı Devleti’nde Taşra Teşkilatı”, *Osmanlı, VI*, s.77-88, Ankara.
- HATEMÎ, Hüseyin (1985), “19.Yüzyıl’da Medreseler”, *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi, II*, s.98-105, İstanbul.
- İNALCIK, Halil (2003), “Mehmed II”, *DİA, XXVIII*, s.395-407, Ankara.
- İPŞİRLİ, Mehmet (1994), “Dersiâm”, *DİA, IX*, s.185-186, İstanbul.
- KARAKURT, Musa, (2011), “Beyşehir Gölü’nün Doğal Coğrafi Özellikleri”, *Beyşehir Doğa Eğitimi Bilim ve Doğa ile Baş başa 12 Gün*, s.44-55, Ankara: Maya Akademi Yayınları.
- KAZICI, Ziya (1999), “Osmanlı Devleti’nde İmaret”, *Osmanlı, V*, s.44-48, Ankara.
- KÜÇÜKDAĞ, Yusuf (2004), “Konya’da Osmanlı Döneminde İnşa Edilen Tekke ve Zaviyeler”, *Konya*, s.147-159, Konya.
- KÜÇÜKAŞÇI, Mustafa Sabri, Bk. YEL, Ali Murat.
- OCAK. A. Yaşar., S. Farûkî, (1986), “Zaviye”, *İA, XIII.*, 468-476, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- ORAL, M. Zeki (1956), “Turgutoğulları Eserleri Vakfiyeleri”, *Vakıflar Dergisi*, S.111, s31-64, Ankara.
- _____, (1954), “Yatağan Mürsel Vakfiyesi”, *Belleten*, XVIII, S.22, s.337-345, Ankara.
- ORHONLU, Cengiz (2002), “Şehir Mimarları”, *Türkler, X*, s.528-539, Ankara.
- ORTAYLI, İlber (1979), “Osmanlı Kadısının Taşra Yönetimindeki Rolü Üzerine”, *Amme İdaresi Dergisi, IX/I*, s. 43-51, Ankara.
- _____, (2001), “Kadı”, *DİA, XXIV*, s.61-73, İstanbul.
- ÖNKAL, Ahmet Bk. BOZKURT, Nebi.

- ÖDEKAN, Ayla (2000), “Mimarlık ve Sanat Tarihi”, *Türkiye Tarihi 2 - Osmanlı Devleti 1300-1600*, s.273-400, (Editör: Sina Akşin), İstanbul.
- ÖZMEL, İsmail (2002), “Kayım”, *DİA, XXV*, s.107-108, Ankara.
- ÖZTÜRK, Nazif (2006), “Mütevelli”, *DİA, XXXII*, s.217-220, İstanbul.
- _____, (1999), “Sosyal Siyaset Açısından Osmanlı Dönemi Vakıfları” *Osmanlı, V*, s.34-43, (ed. Güler Eren, Kemal Çiçek), Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- SELEN, H.Sadi (1948), “16. ve 17. Yüzyıllarda Anadolu’nun Köy ve Küçük Şehir Hayatı”, *Türk Tarih Kongresi, III*, s.98-103, Ankara.
- UNAN, Fahri (1999), “Osmanlılarda Medrese Eğitimi”, *Osmanlı, V*, s.149-160, (ed. Güler Eren, Kemal Çiçek), Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- YEDİYILDIZ, Bahaeddin (1986), “Vakıf”, *İA, XIII*, s.153-172. İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- _____, (1999) “Osmanlılar Döneminde Türk Vakıfları ya da Türk Hayrât Sistemi”, *Osmanlı, V*, s.17-33, Ankara.
- YEL, Ali Murat, Mustafa Sabri Küçükaşçı (2003), “Mahalle”, *DİA, XXVII*, s.323-326, Ankara.

4. TEZLER

- AKBIYIK, Ramazan, (1995), “Beyşehir İlçesi’nin Coğrafik Etüdü”, (Yayınlanmamış Lisans Bitirme Tezi), Konya.
- AKKUŞ, Akif; Recep Bozyiğit, (2000), “Çarşamba Çayı Havzası’nın Fiziki Coğrafyası”, (S.Ü. Araştırma Fonu Proje No: 97/002), Konya.
- BİLDİRİCİ, Mehmet (1986), “Yatağan Köyü Dünü Bugünü”, www.mehmetbildirici.com/download/yatagan_1.pdf, Konya.
- BOZYİĞİT, Recep, Bk. AKKUŞ, Akif.

KÜÇÜKDAĞ, Yusuf, (2005), “Lale Devri’nde Konya”, (SÜSBE. Tarih Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya.

MUŞMAL, Hüseyin, (2005), “XIX. Yüzyılın ilk Yarısında Beyşehir ve çevresinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı (1790-1864), (SÜSBE. Tarih Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi), Konya.

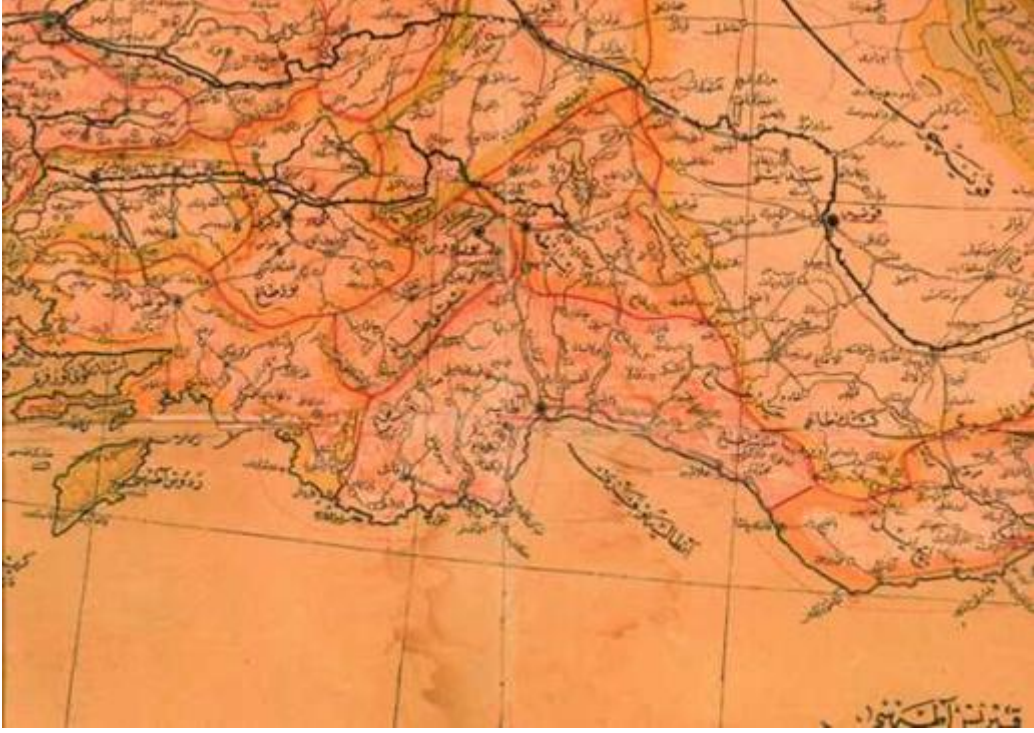
ÖZDEMİR, Gazi, (2005), “Hurufât Defterleri Işığında Konya-İlgın”, (SÜSBE. Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya.

SARI, Sabahattin, (2009), “Batı Akdeniz Bölümünden İç Anadolu’ya Geçiş İklimleri”, (SÜSBE Yayınlanmamış Doktora Tezi), Konya.

EKLER

Harita 1: 1584 Yılında Beyşehir Livası (Erdoğan, 1998: 320).

Harita 2: Osmanlı Devleti Dönemi'nde Anadolu'nun ticaret yolları

Fotoğraf 1: Saraycık Köyü'nden bir görünüm.

Fotoğraf 2: Bükçe Köyü Camii.

Fotoğraf 3: Bükçe Köyü'nden bir görünüm.

Fotoğraf 4: Çavuş Köyü'nden bir görünüm.

Fotoğraf 5: Hüseyinler Köyü'nden bir görünüm.

Fotoğraf 6: Hüseyinler Köyü Camii.

Fotoğraf 7: Kozlu Köyü Camii, (solda minarenin yıkılmış durumu; sağda ise 1988 yılında ki onarından sonraki hali).

Fotoğraf 8: Yalasan/ Yazyurdu Köyü'nden bir görünüm.

Fotoğraf 9: Çiçekler Köyü Camii.

Fotoğraf 10: Çiçekler Köyü Camii minberi.

Fotoğraf 11: Çiçekler Köyü Camii'nin tavan süslemesi.

Fotoğraf 12: Çiçekler Köyü Camii'nin içinden bir görünüm.

Fotoğraf 13: Çiçekler Köyü Camii'nin yanındaki tarihi çeşme.

Fotoğraf 14: Fasıllar Köyü'ndeki Hititlere ait Lukyanus (At Kaya) Anıtı.

Fotoğraf 15: Hititlere ait Fasıllar Anıtı (Kurt Beşığı).

Fotoğraf 16: Fasıllar Köyü'nden bir görünüm.

Fotoğraf 17: Fasıllar Köyü Camii'nin girişindeki kitabe.

Fotoğraf 18: Fasillar Köyü Camii'nin minberi.

Fotoğraf 19: Fasıllar Köyü Camii.

Fotoğraf 20: Büyük Homa/ Yukarı Esence Köyü Camii.

Fotoğraf 21: Büyük Homa/ Yukarı Esence Köyü Camii'nin minaresi.

Fotoğraf 22: Küçük Homa/ Aşağı Esence Köyü Camii.

Fotoğraf 23: Küçük Homa/ Aşağı Esence Köyü'ndeki Hacı Davud Mescidi'nin yerine yapılan cami.

Fotoğraf 24: Yatağan Mürsel Türbesi 1986 (Bildirici, 1986: 20).

Fotoğraf 25: Yatağan Mürsel Türbesi'nin içinden bir görünüm (2011).

Fotoğraf 26: Yatağan Köyü'nden bir görünüm.

Fotoğraf 27: Avşar Köyü Hızır Paşa Camii'nden bir görünüm.

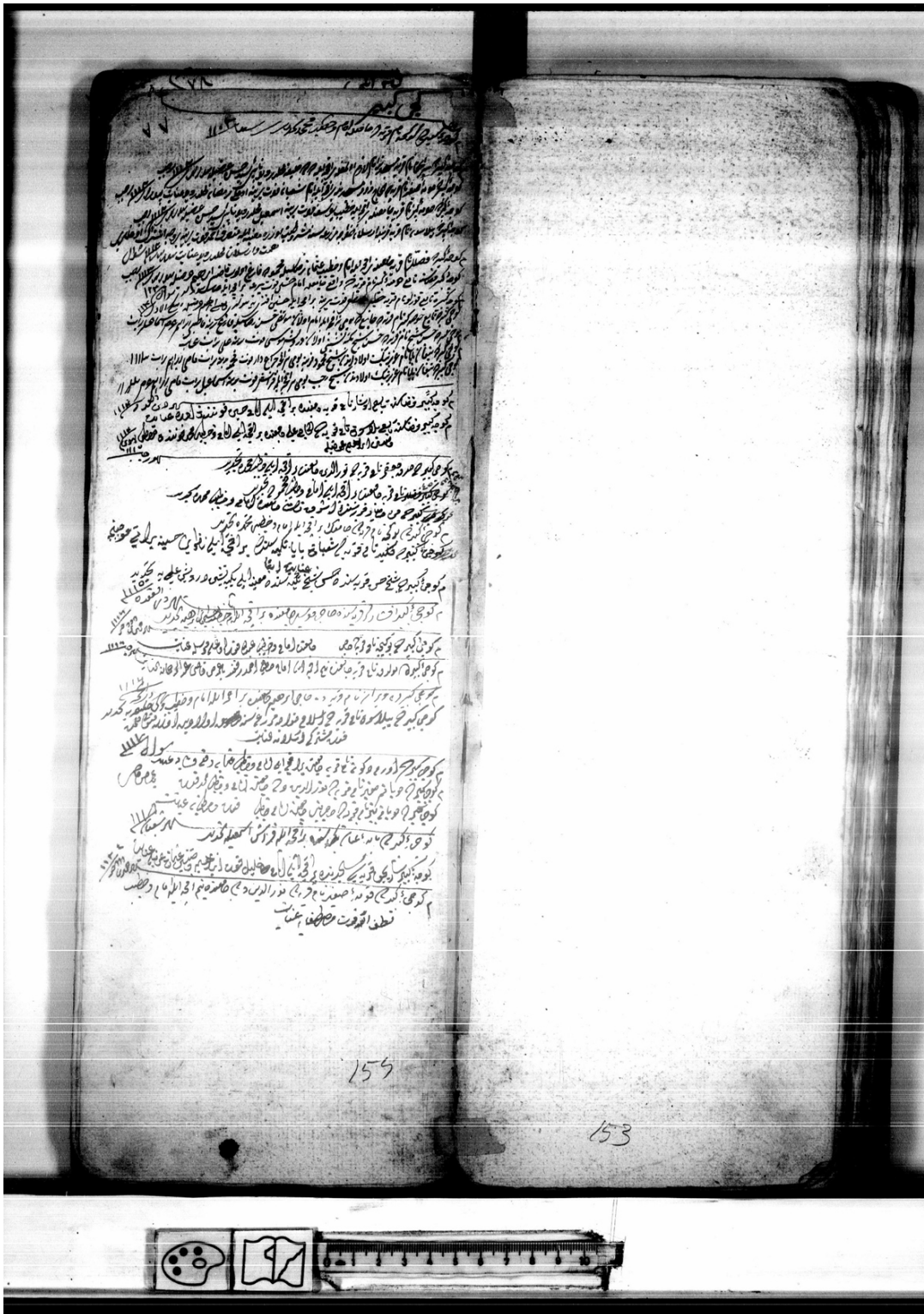
Fotoğraf 28: Rumdiğin/ Tepecik Köyü'nden bir görünüm.

Fotoğraf 29: Bade Köyü'nden geriye kalan köy mezarlığı.

Fotoğraf 30: Hasan Şeyh Köyü Mehmed Ağa Camii.

Fotoğraf 31:Göçü-yi Kebir Kazası Hurufât Defterleri'nden bir örnek (VAD. No: 1141, vr. 77b).

Defter no: 1141, **vr.** 77b

Kazâ-yı Göcî-yi Kebîr

- 1- Göcî-yi Kebîr'de Bükçe nâm karyede câmi'de imâm ve hatîb Mehmed'e tecdîd buyuruldu. Şa'bân sene 1102
- 2- Göcî-yi Kebîr'de Saraycık nâm karye mescidinde imâm lâzım olmağla bir akçe ile Dede Halîfe mahalldir deyü nâ'ibi Seyyid Hasan 'arzıyla tecdîd buyuruldu. Receb sene 1112
- 3- Göcî-yi Kebîr'de Homa-ı Sagîr nâm karyede el-Hâc Davud mescidine bir akçe ile imâm Şaban fevt yerine oğlu Ramazan mahalldir deyü 'inâyet buyuruldu. Receb sene 1112
- 4- Göcî-yi Kebîr'de Homa-yi Kebîr nâm karye câmi'inde bir akçe ile hatîb Yusuf fevt yerine İsmail mahalldir deyü nâ'ibi es-Seyyid Hasan 'arzıyla buyuruldu. Receb sene 1112
- 5- Göcî-yi Kebîr'de Yaylasun nâm karye kurbında Aslan Hoca Mezra'asına meşrûtiyet üzre mu'ayyene ile mutasarrıf Ahmed fevt yerine ber-vech-ı iştirâk oğulları Himmet ve Arslan mahalldir deyü 'inâyet buyuruldu. Şevval sene 1112
- 6- Göcî-yi Kebîr'de Fasıllar nâm karye câmi'inde bir akçe ile imâm ve hatîb Osman ricâsıyla Mahmud'a fâriğ olub kâdısı İbrahim 'arzıyla buyuruldu. Receb sene 1113
- 7- Göcî-yi Kebîr'de Homa-ı Sagîr nâm karyede vâkı' câmi'de imâm Hüseyin fevt yevmî bir akçe ile 'inâyet buyuruldu. Şevvâl sene 1113
- 8- Göcî-yi Kebîr'e tâbi' Kozlu nâm karye hatîb Mustafa fevt yerine bir akçe ile Hüseyin Efendi'ye buyuruldu. es-Seyyid Abdurrahim 'arzıyla. Rebî'ü'l-evvel Sene 1113
- 9- Göcî-yi Kebîr'de tâbi' Homa-ı Kebîr nâm karyede câmi'de yevmî nîm akçe ile imâm olan Murtaza Hasan rızâsıyla fâriğ yerine kâdısı İbrahim 'arz İsmail'e berât.
- 10- Göcî-yi Kebîr'de Hasan Şeyh nâm karyede Hasan Şeyh Tekye-nişîni olan Dervîş Musa fevt yerine Ali berât 'inâyet

- 11- Göcî-yi Kebîr'de Yatağan Baba nâm 'azîzin evlâdından Şeyh Mahmud kurbında yevmî bir akçe çerâğ-dâr fevt Mehmed yedine berât kâdısı İbrahim berât 1113
- 12- Göcî-yi Kebîr'de Yatağan Baba nâm 'azîzin evlâdından Şeyh Receb yevmî bir akçe ile ferrâş fevt yerine İsmail berât kâdı İbrahim 'arzı.1113

Şehr-i Zi'l-ka'de sene 1114

- 13- Göcî-yi Kebîr kazâsına tâbi' Avşâr nâm karye câmi'inde bir akçe ile imâm Hüseyin fevtinden Ahmed'e 'inâyet.
- 14- Göcî-yi Kebîr kazâsına tâbi' Yalasan nâm karyede Hâcî Ali Câmi'i'nde bir akçe ile imâm ve hatîb Mehmed fevtinden Mustafa(?) kâdısı İbrahim 'arzıyla. Sene 1114

Şehr-i Receb sene 1115

- 15- Göcî-yi Kebîr'de Homa-ı Sagîr nâm karyede Nureddin Câmi'i'nde bir akçe ile hatîb Mehmed'e tecdîd.
- 16- Göcî-yi Kebîr Fasıllar nâm karye câmi'inde bir akçe ile imâm ve hatîb Mahmud'a tecdîd.
- 17- Göcî-yi Kebîr'de Kara-hisar karyesinde Eşref-zâde Câmi'i'nde imâm ve hatîb Mehmed'e tecdîd.
- 18- Göcî-yi Kebîr'de Bükce nâm karyede câmi'in bir akçe ile imâm ve hatîbi Mehmed'e tecdîd.
- 19- Göcî-yi Kebîr(?) nâm karyede Şaban Baba Tekyesi'nin bir akçe ile nâzırı Hüseyin'e berâtı mûcibince 'inâyet ibkâ .
- 20- Göcî-yi Kebîr'de Şeyh Hasan Karyesi'nde Hasan Şeyh Tekyesi'nde mu'ayyene ile tekye-nişîn Dervîş Ali'ye tecdîd.

Şehr-i Zi'l-ka'de sene1115

- 21- Göcî-yi Kebîr Avşârlar Karyesi'nde Hâcî Musa Câmi'i'nde bir akçe ile hatîb Hüseyin bin İbrahim'e tecdîd.

Şehr-i Cemâziyi'l-âhir sene 1116

22-Göcî-yi Kebîr Bükce nâm karyede Hâcî (boş) Câmi'inde imâm ve hâtîb Abdullâh fevt oğlu Mürsel'e 'inâyet.

Şehr-i Cemâziyi'l- âhir sene 1116

23-Göcî-yi Kebîr'de Bulduk nâm karye câmi'inde nîm akçe ile imâm hatîb Ahmed ref'inden bâ-'arz-ı kâdı Abdurrahman'a 'inâyet.

Şehr-i Rebîyi'l- âhir sene 1116

24- Göcî-yi Kebîr Kara-virân nâm karyede Hâcî İbrahim Câmi'inde bir akçe ile imâm ve hatîb Veli Halîfe'ye tecdîd.

25- Göcî-yi Kebîr'de Yaylasun nâm karyede İslâm Hoca mezra'asına evlâdiyet üzere müteveli Mehmed fevt müştereki İslâm'a 'inâyet.

Şehr-i Şevvâl sene 1118

26- Göcî-yi Kebîr'de Urum-düğün nâm karye câmi'inde bir akçe ile imâm ve hatîb Ali'ye ref' Veli'ye 'inâyet.

27- Göcî-yi Kebîr'de Homa-ı Sagîr nâm karyede Nureddin Dede Câmi'inde imâm ve hatîb Mehmed fevt (boş) bâ-'arz-ı hâl.

28- Göcî-yi Kebîr'de Homa-ı Kebîr nâm karyede Hâcî Nebi Câmi'inde imâm hatîb (boş) fevt Mustafa'ya 'inâyet.

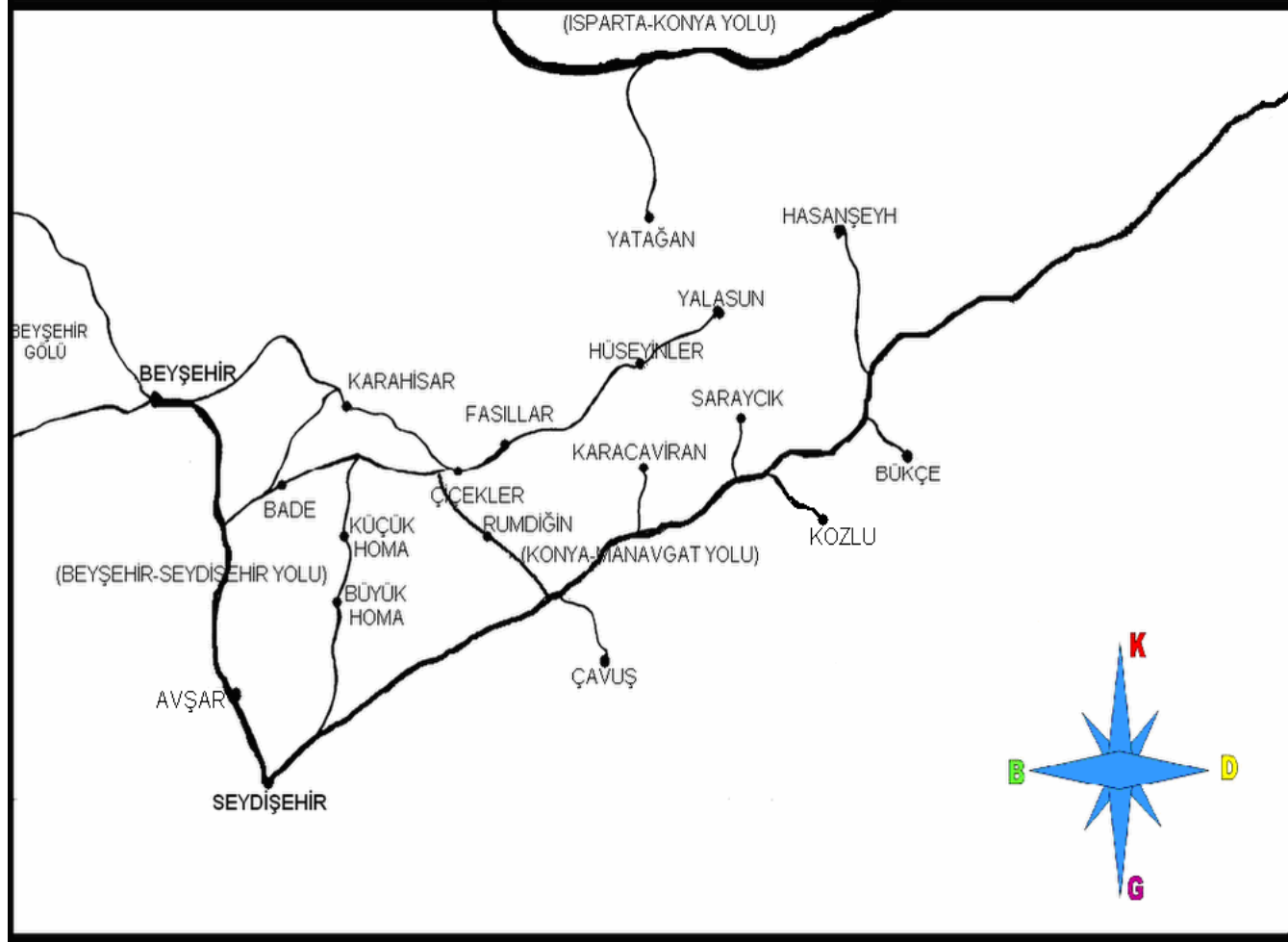
Şehr-i Şa'bân sene 1118

29- Göcî-yi Kebîr'de Yan (?) A'yân Tekyesi'nde bir akçe ile ferrâş İsmail'e tecdîd.

30- Göcî-yi Kebîr Saraycık Karyesi Mescidi'nde bir akçe ile imâm Halil fevt İbrahim ve Hüseyin Osman 'arzıyla 'inâyet.

Şehr-i Cemâziyi'l-âhir sene 1134

Göcî-yi Kebîr'de Homa-ı Sagîr nâm karyede Nureddin Dede Câmi'inde nîm akçe ile imâm ve hatîb Lütfullâh fevt Mustafa'ya 'inâyet.

Çizim 1: Hurufât Deterleri'ne göre çizilen Göçi-yi Kebir Kazası.

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı:	Özlem Ceyhan			İmza:	
Doğum Yeri:	İzmir				
Doğum Tarihi:	07/02/1979				
Medeni Durumu:	Evli				
Öğrenim Durumu					
Derece	Okulun Adı	Program	Yer	Yıl	
İlköğretim	Öğretmen Mehmet Sabri Güzel İlk Okulu	5 yıllık	Diyarbakır	1989	
Ortaöğretim	Yüreğir Orta Okulu	3 Yıllık	Adana	1992	
Lise	Adana Kız Lisesi	3 Yıllık	Adana	1995	
Lisans	Selçuk Üniversitesi	Eğitim Fakültesi	Konya	2008	
Yüksek Lisans	Selçuk Üniversitesi	Eğitim Bilimleri Enstitüsü	Konya	2011	
Becerileri:					
İlgi Alanları:					
İş Deneyimi:					
Aldığı Ödüller:					
Hakkımda bilgi almak için önerebileceğim şahıslar:					
Tel:	0505 782 56 46				
Adres	Hüsamettin Çelebi Mh. Gaziveren Cd. Atelsan Sit. 47/5 Selçuklu/KONYA				